

Tallinna Ülikool

Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituut

Tõlkekoolituse osakond

Piret Pärgma

**INGLISKEELSE ILUKIRJANDUSE EESTINDAJAD AASTATEL
2000-2009: JUHUTÕLKIJATE OSAKAAL**

Magistritöö

Juhendaja: dotsent Anne Lange, PhD

Tallinn 2014

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus.....	3
1 Uurimisainese valik ja uurimismeetod	5
2 Tõlkimine kultuuri mõjutajana	8
3 Kes on tõlkija? Tõlkimisel olulised oskused ning teadmised.....	10
3.1 Tõlgete kvaliteet ja tõlkija vastutus.....	14
3.2 Tõlkija nähtamatus ja väärtustamine.....	15
4 Eesti kirjastustegevus ja raamatutoodang.....	19
4.1 Nimetuste arv ja trükiarv.....	21
4.2 Tõlkekirjandus.....	22
5 Tõlkekirjanduse toetamine ja tõlkijate ühinemine	24
6 Aastatel 2000–2009 Eestis välja antud inglise keelest tõlgitud ilukirjandus ja selle tõlkijad	26
6.1 Andmebaasi loomine.....	26
6.2 Erisused kirjete vormistamisel Eesti rahvusbibliograafias ning tõlkija nime trükkimisel teavikusse.....	27
6.3 Tõlgitud teoste, autorite ja tõlkijate arv	37
6.4 Luule tõlkijad	45
6.5 Juhutõlkijad.....	46
6.6 Juhutõlkijate küsitlus.....	49
6.7 Pidevate tõlkijate kommentaarid.....	58
6.8 Kirjastuste esindajate kommentaarid	62
6.9 Järeldused.....	71
Kokkuvõte.....	74
Summary.....	76
Kasutatud kirjandus	78
Lisa. Veebis täidetav anonüümne küsimustik juhutõlkijatele	82

Sissejuhatus

Magistritöö "Inglisekeelse ilukirjanduse eestindajad aastatel 2000–2009: juhutõlkijate osakaal" eesmärgiks on uurida ingliskeelse ilukirjanduse tõlkimist eesti keelde vahemikul 2000–2009, keskendudes seejuures aktiivsete ilukirjanduse tõlkijate ja juhutõlkijate osakaalu väljaselgitamisele. Üheks autoripoolseks sooviks on selle kaudu juhtida tähelepanu asjaolule, et tõlked ei ole asjad iseenesest, vaid tõlgete taga seisavad konkreetsed inimesed, kes tihti jäävad aga tähelepanuta. Neil on erinevad arusaamad nii tõlkimisest kui ka tõlkijaks olemise eeldustest ning oskustest. Seega on käesoleva autori üheks sooviks tõsta tõlgete taga peituvaid inimesi rohkem esile ning ühtlasi näidata, kui palju erinevaid tõlkijaid meil tegutseb.

Sajandivahetusest saadik on tõlkeuuringute mõiste laienenud ning üha rohkem pakub huvi tõlkija roll, mitte tõlge kui toode. Tähelepanu all on üha enam tõlkija eetika ja identiteet. Koostatakse tõlke- ja tõlkijalugusid. (Munday 2010: 426.) Eestis põhjalikku tõlkelugu koostatud ei ole, küll aga on erinevates artiklites käsitletud tõlketegevust erinevatel Eesti ajaloo perioodidel. Esimese Eesti vabariigi ajal valitsenud oludest, inglise keelest eesti keelde tõlgitud raamatutest ning tõlkijatest on kirjutanud näiteks eesti kirjandus- ja tõlketeadlane Anne Lange. Huvitava tõsiasi selgus Lange artiklist, et eelmise sajandi kahe- ja kolmekümnendail oli saja viiekümnel autoril tõlkijaid (nende hulgast on välja jäänud tõlkijad, kelle töö ilmus anonüümselt) 115. Seega valitses juhutõlkija, kes tõlkis ühe raamatu ning kadus siis tõlkemaastikult. 1920-30ndatel võib seda nähtust mõneti mõista, oli ju vaja tõsta haridustaset, arendada kirjakeelt, populariseerida lugemist jms.

Juhutõlkijaid mainib ka Eesti kirjandusteadlane ja semiootik Peeter Torop 1984. aasta Loomingu artiklis vene kirjanduse eestindajatest. Ta toob välja, et sõjajärgse perioodi vene proosa eestindajate hulgas oli umbes 20 tõlkijat, kellelt on ilmunud üle 30 tõlkeraamatu, aga ka 130 vaid ühe tõlkega esindatut. Torop oletab, et osadel juhtudel võib tegemist olla varjunimedega, osadel aga kindlasti juhutõlkijate ja ebaõnnestunud debüütidega. (Torop 1984: 680.)

21. sajandil on inglise keelest saanud maailmakeel. Inglise keele oskust peetakse juba elementaarseks ning inglise keele lauseehitus ja sõnavara tungivad üha enam igapäevakeelde. Käesoleva magistritöö autor püstitaski sellest lähtuvalt hüpoteesi, et

olukorras, kus inglise keele oskajaid on üha enam, leidub üha enam ka neid, kes inglise keelest midagi tõlkima satuvad ehk teisisõnu võib oletada, et juhutõlkijate osakaalus pole võrreldes eelmise sajandi esimese poolega suuri muutusi toimunud.

Hüpoteesi kontrollimiseks võeti vaatluse alla aastad 2000–2009 ning koostati andmebaas neil aastatel Eestis ilmunud inglise keelest eesti keelde tõlgitud ilukirjandusteostest. Arvutati kokku uuritava perioodil ilmunud ilukirjandusteoste nimetused ning tõlkijate koguarv. Nende tõlkijate nimesid, kes esinesid loendis vaid korra, kontrolliti Eesti rahvusbibliograafiast veel kord, et kindlaks teha, kas nad pole lisaks tõlkinud muu valdkonna või keelesuuna teavikuid ega olnud aktiivsed muul perioodil. Andmebaasis esinenud raamatute tõlgete kvaliteeti ei analüüsitud, konkreetsetele tõlgetele hinnanguid ei antud.

Ilukirjanduse tõlkijaid on ka varem Tallinna Ülikoolis uuritud. Kirjaliku tõlke magister Kadi Eslon uuris saksa keelest tõlkijaid ning nende kontakte kirjastustega. Sellele, kas tõlkijate hulgas oli ka juhutõlkijaid, Eslon tähelepanu ei pööranud. Triin Pappel on kirjutanud saksakeelse tõlkekirjanduse vahendamisest ja vastuvõtust Eestis aastatel 1990–2000 ning Liisa Koppelmaa rootsikeelse ilukirjanduse eestindamisest aastatel 1991–2012. Ilukirjanduse tõlkimise õpetamisest, selle eesmärkidest ja võimalikkusest on kirjutanud Krista Eek.

Töö teoreetiline osa põhineb suurel osal Eesti (kultuuri)ajakirjanduses ilmunud tõlkimist ja tõlketegevust käsitlevatel artiklitel, aga ka võõrkeelsetel tõlkija määratlemist puudutavatel teostel.

Käesoleva magistritöö esimeses peatükis põhjendatakse uurimisainese valikut ning tutvustatakse uurimismeetodit. Teises peatükis käsitletakse tõlkimise ja tõlkeraamatute olulisust. Kolmandas antakse ülevaade tõlkija määratlustest ning tõlkjale vajalikest oskustest ja teadmistest. Neljas peatükk on lühiülevaade Eesti kirjastus- ja tõlkemaastikust. Viies peatükk tutvustab ilukirjanduse toetamist Eestis ning tõlkijate ühinemist. Kuuendas peatükis tuuakse välja kvantitatiivse uuringuga saadud tulemused 2000–2009 ilmunud inglise keelest tõlgitud ilukirjanduse ja tõlkijate kohta, asjaosaliste kommentaarid Eesti tõlkemaastiku ning juhutõlkijate esinemise kohta ning tehakse järeldused.

Töö autor soovib tänada kõiki küsitlusele ja küsimustele vastanud oma aja ja abi eest. Suured tänud ka juhendaja Anne Langele toetuse ja nõuannete eest.

1 Uurimisainese valik ja uurimismeetod

2009. aastal ilmus Anne Langelt ajalookultuuri ajakirjas Tuna artikkel "Otse predestineerit", milles ta kirjutas Eestis aastatel 1918–1940 välja antud eesti keelde tõlgitud inglise kirjandusest ja selle tõlkijatest. Selgus, et 1920-ndail oli 150 autoril tõlkijaid 115, kusjuures statistiliselt representatiivse osa moodustasid juhutõlkijad e tõlkijad, kes tõlkisid uuritava ajavahemikul vaid ühe raamatu. Tõlkijate paljususe tõttu oli tõlgete kvaliteet aga varieeruv. Kuna raamatute väljaandmine on ka äriettevõtmine ning publik oli üsna vähenõudlik, pakkusid kirjastajad tõlketööd kõigile, kes vähegi inglise keelt oskasid, kes soovisid lisateenistust hankida ega küsinud amatööridena selle eest erist tasu. Teoste suurenenud väljaandmine ja seetõttu ka tõlkijate arvu tõus tollel perioodil on põhjendatav ka rahva harimise sooviga, püüuga tuua lihtrahvas lugemise juurde. Inglise keele esiletõusu võis tingida soov neutraliseerida varasemat saksa ja vene mõju. Ülistati inglise vaimulaadi ning just seda koos inglise keele oskusega peeti rahva vaimu valgustajaks ning elukäigu edendajaks. (Lange 2009.)

Poliitiliste ja majanduslike olude vahetudes, peale teist maailmasõda, keskenduti vene kirjanike teoste väljaandmisele. Tolleaegse perioodil tegutsenud vene proosa tõlkijatest kirjutades eristab ka Peeter Torop pidevaid ja juhuslikke tõlkijaid. Esimeste hulka kuuluvad universaalsed kõigetõlkijad ja kindlale keelele, kirjandusele või autorile pühendunud tõlkijad. Torop toob välja, et sõjajärgse perioodi vene proosa eestindajate hulgas oli umbes 20 tõlkijat, kellelt on ilmunud üle 30 tõlkeraamatu, aga ka 130 vaid ühe tõlkega esindatut. Ta oletab, et osadel juhtudel võib tegemist olla varjunimedega, osadel aga kindlasti juhutõlkijate ja ebaõnnestunud debüütidega. (Torop 1984: 680.)

Käesoleva töö autor sai Anne Lange artiklist inspiratsiooni uurida ingliskeelse ilukirjanduse tõlkimist Eestis 21. sajandi alguses. Vaatluse alla võeti aastad 2000–2009 ning inglise keelest eesti keelde tõlgitud Eestis välja antud ilukirjanduslikud teosed. Lähtekultuure (s.t kas tegu on Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia, India, Austraalia või mõne muu inglise keelt kõneleva riigi autoriga) ei eristatud. Selgitati välja sel perioodil tõlgitud teoste koguarv ning pidevate tõlkijate (tõlkisid sel vahemikul 6 või enam teost) ja juhutõlkijate arv. Kuus ja enam teavikut võeti pideva tõlkija näitajaks lähtudes Eesti Kirjanike Liidu Tõlkijate sektiiooni liikmeks astumise nõudest, kus lisaks kahele

soovituskirjale nõutakse tõlketeoste loetelu, milles oleks vähemalt kuus ilmunud ilukirjandus- või teadustõlget.

Teooria loomist alustati oletusest, et juhutõlkijad moodustavad ka 21. sajandi alguse Eestis ilukirjanduse tõlkijatest märkimisväärse kogumi. Töö keskseks mõisteks on seega juhutõlkija: juhutõlkijate rohkus, juhutõlkijate esinemise põhjused ning see, kas ja kuidas mõjutab juhutõlkija tõlketurgu.

Töös kasutatakse teoreetilist valimi moodustamist. Seda iseloomustab tõlgendavate teooriate tekkimine uuringu teatud etapis kogutud andmetest, mis suunavad valimini, mis aitaks seda teooriat täiendada (Laherand 2009: 68). Valimi esinduslikkus tagatakse sellega, et vaadeldav periood on piisavalt pikk ning nn kvaliteet- ega ajaviitekirjandust ei eristata, seega võetakse uurimise alla kogu sellel vahemikul inglise keelest tõlgitud ilukirjandus (v.a laste- ja noortekirjandus).

Kvantitatiivsete uurimismeetoditega selgitatakse välja, mitu ilukirjanduslikku teost tõlgiti aastatel 2000–2009 inglise keelest eesti keelde, palju oli tõlkijaid ning kui suure osa moodustasid pidevaid tõlkijaid ehk need, kes tõlkisid sel vahemikul kuus ja enam teost, ning kui suure osa juhutõlkijad.

Edasises uuringus jagatakse uurimisobjekt kaheks: juhutõlkijad ning pidevad tõlkijad. Juhutõlkijatele saadetakse palve vastata küsimustikule, mis aitab loodetavasti leida vastuseid juhutõlkijate olemasolu ning põhjuste kohta, miks enam tõlkimisega ei tegeleta. Rühma esindajatelt küsitakse teavet nende erialase tausta, tõlketevõime ja -kogemuse kohta ning ka arusaamade kohta tõlkimisest. Küsimustik on ära toodud lisas 1.

Pidevate tõlkijate rühma esindajatele saadetakse küsimused e-postiga. Küsimused ja vastused on esitatud alapeatükis 6.7.

Valimi täpne suurus e küsitlustes osalejate arv selgub uuringu käigus vastavalt sellele, kuidas uuring edeneb ning millal tekib hetk, kui ei lisandu enam uusi kategooriaid, teemasid või seletusi. Omad piirid seab loomulikult küsitluse kaasatute arvule ka fakt, et juhutõlkijate kontaktandmete leidmine on äärmiselt keerukas ettevõtmine. Kui algselt oli plaanis paluda küsitluses osaleda vaid neil, kes ongi praeguseks tõlkinud vaid ühe trükis ilmunud teose, siis lõpuks paluti osaleda ka neil, kes selle uurimuse raames esinesid küll ühe ilukirjandusliku tõlkega, aga kellelt oli hiljem või varem veel midagi ilmunud või oli

neil uuritaval perioodil ilmunud ka aimekirjanduse tõlkeid. Trüki ilmunud teavikute arv pidi aga jääma alla kuue.

Palve vastata tõlkemaastiku, juhutõlkijate kasutamise ja tõlkijate väärtustamise kohta käivatele küsimustele saadetakse ka kirjastuste esindajatele. Küsimused ja vastused on leitavad alapeatükis 6.8.

Töö autor on valmis ka selleks, et püstitatud oletus ei pea paika. See kummutaks siis osalt eelarvamuse tõlketuru juhuslikkusest.

2 Tõlkimine kultuuri mõjutajana

Tõlkimise olulisusest rääkides on sobilik alustada tõlkija ja kirjandusteadlase Jüri Talveti (1986: 61) tsitaadiga : "Sõna ületab rahvuspiire tõlgete abil". Tänu tõlgetele saame me aimu võõrastest maadest, kultuuridest, rahvastest, teistest ajastutest ning mõttemallidest. Lisaks ei saa alahinnata tõlgete olulisust ja mõju omakultuurile. Tõlkimine on universaalne kultuurimehhanism, mis tagab kultuuri arengu ja dünaamika ning loob samas kultuurilist identiteeti. 20. sajandi alguse peamine üleskutse, saada kultuurrahvaks, tugines just tõlkimisele. Marek Tamm kirjutab ajakirjas Diplomaatia: "Eesti kultuur on sündinud tõlkest ja tõlkes ning püsib ainult senikaua, kuni püsib tõlkimine. Meie keel sai kirjakuju piiblitõlkimise käigus, meie kirjandus võrsus muganduste ja tõlgete pinnal, meie keeleuuendus viidi ellu tõlkekirjanduse toel". (Tamm 2010: 2.) Tõlgete üks funktsioon on uue kogemuse siirdamine kirjanduskultuuri, uute väljendusvahendite ja teemade edastamine (Torop 1984: 680). Kõige selgemalt avaldubki tõlkekirjanduse tähtsus selle osakaalus üldisest ilukirjandustoodangust.

Tõlkiva kultuuri mõistmisel on oluline ka selle ajalooline mõõde. Tõlkeloo üheks tunnuseks on lahutamatus kultuuriloost. (Torop 2011: 139.) Ajalooline ja kultuuritaust aitavad mõtestada ning seletada, miks mingil perioodil tõlgitakse just neid teoseid. Lisaks on tõlkekultuuri uurimisel tähtsad ka statistilis-sotsiloloogilised andmed (arvandmed tiraažide, nimetuste jms kohta), retseptiivsed ja kriitilised materjalid (tõlkekriitika, artiklid) ning tõlkija, kellest sõltub omakorda tõlketase (Torop 1984: 680).

Tõlkekultuuri arenguks on oluline tõlkepraktika mõtestamine, tõlkijate kogemuste vahendamine. Toropi meelest on oluline tõlkija-raamatute välja andmine, kus oleks juttu ka nende tõlkemeetoditest ja -põhimõtetest. (*Ibid.*: 680–683.)

Eesti kirjakultuuris hakkas tõlkekirjanduse ja omakirjanduse eristus selgemat kuju võtma 19. sajandi lõpul. 20. sajandi alguse lugejate laudadelt võis leida üha rohkem tõlketekste. Eestis ilmus aastatel 1901–1917 algupärast ilukirjanduslikku proosat ja draamat 429 nimetust, tõlkeproosat ja -draamat aga enam kui poole rohkem – 1118 nimetust. Teiseks oluliseks punktiks Eesti tõlkeloos tuleb Tamme arvates pidada 1960. aastaid. Tollase tõlkepöörde keskne kujundaja oli 1957. aastal loodud Loomingu Raamatukogu, mis asus süstemaatiliselt ja kiiresti eesti keelde vahendama maailmakirjanduse uuemaid ja vanemaid

näiteid. Lisaks asutas tollane Eesti Riiklik Kirjastus mitu uut tõlkekirjanduse sarja nagu "Seiklusjutte maalt ja merelt" (1955–1962) ja "Suuri sõnameistreid" (1957–1961), millele veidi hiljem järgnesid "Varamu" (1972–1983) ja "Klassikalised lood" (1970–1989). Tõlkekirjandusest sai uuesti Eesti kultuurikoodi määrav osa ja algupärase kirjanduse oluline mõjutaja, mis kujundas oluliselt suhtumist kirjandusse ning Eesti kaasaja kirjandust loeti tõlkekirjanduse taustal. (Tamm 2010: 2–4.) Ka Eesti kirjandusteadlane ja semiootik Peeter Torop nendib, et kultuur toimib paljus tõlketgevuse kaudu. Uute tekstide lisandumisel kultuur uueneb ja saab paremini oma eripära tajuda (Torop 2011: 129, 139).

Tamm rõhutab: "Tõsiasi, et terve plejaad väga andekaid Eesti haritlasi pühendus 1960.–1970. aastatel aktiivselt tõlkimisele, näitab selgelt, kui oluliseks vaimutööks tõlkimist peeti". Tõlked varustati reeglina põhjalike järelsõnadega ning tihti kujunes just raamatu sabast see paik, kus vahendati teavet muus maailmas toimuvast. (Tamm 2010: 2–4.)

Lisaks suurtele eesmärkidele nagu kultuuri toimimine ja selle edendamine, on tõlketeostel ka väiksemaid, lugeja jaoks aga mitte vähemolulisi ülesandeid. Eesti luuletaja ja tõlkija Debora Vaarandi rõhutab, küll luuletõlgetest rääkides, aga seda võib laiendada kogu kirjandusele, üksteisest arusaamise, võõraga tutvumise aspekti. Selleks, et suhestuda pidevalt muutuva maailmaga, on vaja tunda teiste rahvaste kultuuri, mida kirjandus väga ilmekalt peegeldab. (Jõgi 2007: 170.)

Krista Kaer tõdeb, et kirjandus annab kõigele väga palju üldist tausta ning võrdleb kirjandusest saadavaid teadmisi lapse lugema õppimisega. Kui laps õpib lugema, saab ta aimu sellest, kuidas teised inimesed käituvad, elavad, mõtlevad. Kirjandus annab lugejale võimaluse panna end teiste inimeste olukorda, õppida mõistma tavapärasest teistsugust käitumist ning õpetab empaatiat. (Lehtmets 2013: 15.)

3 Kes on tõlkija? Tõlkimisel olulised oskused ning teadmised

Et rääkida tõlkijast, peab rääkima ka tõlkimisest. Tõlkimist on Eesti kirjandusteadlane, -kriitik ja tõlkija Märt Väljataga (2008) defineerinud järgmiselt: tõlkimine on ideaalis sama asja samamoodi ütlemine teises keeles. Sellega soovitakse midagi sihtkultuuris korda saata: pakkuda informatsiooni ja esteetilist elamust või panna inimesed teatud viisil mõtlema ja käituma. Mis tahes tõlkes säilitamisväärse "sama" toob aga kaasa mitmesuguseid probleeme. Mis see täpselt on: kas teksti sisu, vorm, stiil, mõju, funktsioon? Mis on samasuse kriteeriumid? Selge on see, et sama asja teises keeles ütlemiseks tuleb sellest kõigepealt õigesti aru saada ja siis osata leida sellele tulemkeeles sobiv vaste. Sobiva vaste peab leidma tõlkija.

Noortele erinevaid erialasid ja tööturu võimalusi tutvustav veebileht Rajaleidja iseloomustab ametite andmebaasis tõlkija eriala järgmiselt:

- Tõlkija on keelespetsialist, kelle põhitöö on kirjalike tekstide tõlkimine ühest keelest teise.
- Tõlketöö on ühiskonnas ja üleilmastunud maailmas väga vajalik teenus, mis aitab üksteisest paremini aru saada.
- Tõlkimisest on saanud sotsiaalne elukutse, milles ei saa hakkama ilma meeskonnatöö, suhtlemise ja koostöövalmiduseta. Ei saa olla tõlkija, tegemata koostööd ja vahetamata teavet kolleegidega, nagu on möödapääsmatu ka koostöö IT-asjatundjatega, et ära kasutada kõiki nüüdisaegse tehnoloogia pakutavaid võimalusi.
- Filoloogiharidus on tõlkija töös väga tähtis eelis, ent ka teistelt erialadelt on tulnud väga tunnustatud tõlkijaid. Filoloogiharidusest olulisemad on üldkultuuriline haritus ning loomulikult võõrkeele ja tõlkekeele ehk oma emakeele väga hea valdamine nii kõnes kui ka kirjas.
- Tõlketeenuseid saab pakkuda peaaegu igaüks, kes valdab mingit võõrkeelt nii suuliselt, kirjalikult kui ka grammatiliselt väga heal tasemel. Sageli

hakkavad tõlketeenuseid pakkuma inimesed, kes on elanud välisriigis ja õppinud sealset keelt kohapeal. (Rajaleidja.)

Küsimustele "Kes on tõlkija? Kas on olulist erinevust "tõlkimise" ja "tõlkijaks olemise" vahel? Kuidas saadakse tõlkijaks?" otsib teoses "Becoming a Translator" vastust ka tõlketeoreetik, performatiivse ja tõlkijakeskse tõlketeooria arendaja, Douglas Robinson (1997: 194) ning tõdeb, et ainsaks erinevuseks tõlkijaks olemise ja tõlkimise vahel on kogemus. Tõlkijal on ametialane kogemus, algajal seda ei ole. Soome tõlkeuurija Riitta Jääskeläinen (2010: 215) toob välja, et igaüks, kes teenib tõlkimisega elatist, on professionaalne tõlkija. Professionaalsus ei võrduvat aga tingimata kompetentsiga.

Erinevuseks algajate ning professionaalide vahel toob Jääskeläinen selle, et algajad piirduvad tavaliselt vaid sõnadele vastete leidmisega, professionaalsed tõlkijad aga kasutavad rohkem ära ka oma kultuuri- ja üldisemaid teadmisi. Tõlkija vanus võib Jääskeläineni meelest samuti rolli mängida. Algajad on tavaliselt palju nooremad kui professionaalid, ning nagu ka oma valdkonna eksperdid, kellel on küll vajalikud teadmised, aga kellel puudub kompetentsus tõlkevaldkonnas, kalduvad algajad kakskeelsete sõnaraamatute pakutud vastete tõttu kergemini "teelt" kõrvale. (*Ibid.*: 221.)

Märt Väljataga (2008) meelest on kõige parem koolitus tõlkijale see, kui ta oma töö toimetajalt punaseks sodituna tagasi saab – kes seda välja ei kannata ja solvub, sellest õiget tõlkijat pole loota. Toimetaja õpetajarolli olulisust rõhutab ka Eesti üks tuntumaid Põhjamaade kirjanduse tõlkijaid ja Loomingu Raamatukogu toimetaja Anu Saluäär, kes kirjutab, et nõukogude ajal ametisse seatud paljudest kirjastustoimetajatest kujunesid ideoloogilise kontrolli asemel hoopis mentorid, kes koolitasid tõlkijaid (Saluäär 1995: 454). Võib-olla oleks ka praegu vaja, eriti algajatel tõlkijatel, rohkem tagasisidet, õppesõnu vanematelt kolleegidelt?

Eesti tõlkija, toimetaja ning kirjastaja Krista Kaer tunnistab, et peale tema esimest "trükiproovi" e esimest ilmunut tõlget kulus tükk aega, enne kui ta hakkas end tõlkijana tajuma ning üldse mõistma, mida see töö endast kujutab (Lehtmets 2013: 13). Ka Vaarandi rõhutab, et esimene tõlkekatse on ikka kohmakas ja konarlik. Tõlkimise juures on vaja küll andi, aga peab olema ka kogemusi ja käsitööoskust. Ja kogemused-oskused tulevad pikkamööda, nõuavad tööd ja vaeva. (Jõgi 2007: 155.)

Formaalse tõlkeõppe tähtsusest ja vajalikkusest on erinevatel tõlkealal sõnavõtnutel erinevad arusaamad. Jääskeläinen (2010: 223) väidab, et tõlkeõpe ei taga tingimata, et kõik lõpetajad oleksid eksperdid kõige laiemas tähenduses, aga neil on olemas lai teadmistepagas ja tegutsemisoskused, mis võimaldavad neil ekspertideks saada. Väljataga (2008) tõlkimisel suurt seost tõlketeadusega ei näe. Tema arvates piisab tõlkijale oma töö üle reflekteerimiseks enamasti kooligrammatika kategooriatest, peenemad tööriistad – tõlkesemiootika jms – on juba ülearused.

Ka Peeter Torop kirjutas üle 30 aasta tagasi, et tõlketeooriast tähtsam on tõlketegevuse enda mõistmine, sest selles peitub lahendus mitmetele keele- ja kirjandusteaduse, aga ka psühholoogia sõlmprobleemidele. Toropi meelest on tõlketeooriat siiski võimalik siduda ka praktilise tõlketegevusega, sest "implitsiitse tõlketeooriaga kohtume igas tõlkeraamatus, isikupäraseid võtteid välja töötades ning oma tõlkemeetodit luues on iga tõlkija tahtmatult ka teoreetik". Tõlkemeetod võib lähtuda alati samadest põhimõtetest, aga sõltuda ka autorist ja tekstiüübist e olla konstantne või varieeruda. Kirjanik ja tõlkija Rein Sepp rõhutab, et teksti iseloomust ja kultuuriloolisest asendist olenevalt osutub vajalikuks mõnd fragmenti rõhutada, anda see edasi võimalikult ammendava täpsusega. (Torop 1981.)

Jüri Talvet lisab samuti, et enam-vähem iga tõlkija, kes teadlikult tegeleb ilukirjanduse vahendamisega, kujundab endale oma tegevuse vaimsed põhimõtted, oma teooria, mis peegeldub tema tõlkepraktikas (Talvet 2006: 355–356).

Paljud tõlkijad (Saluäär 1995, Kaer 2012) rõhutavad, et autori mõtte edastamiseks eesti keeles on vaja väga head emakeeleoskust. Just keel on see tööriist, mille abil saab edasi anda originaalteose nüansse ja stiili eripära. Tõlkija võib saada suurepäraselt aru originaalist, aga kui tal pole sõnavara ega keeletaju, jääb eestikeelne variant kõigest ümberjutustuseks või kohmakaks tekstiks, kus hoitakse kramplikult kinni tõlgitava keele lauseehitusest. Vaid emakeele sõnavara, ajalugu ja grammatikat tundes saab teksti adekvaatselt edasi anda, nii et tonaalsused klapivad, traagika on traagiline, iroonia irooniline, maamehelik kõnepruuk piisavalt maamehelik. Tekst peab olema loetav ka valju häälega, nii et see kõlab moonutamatu eesti keelena ning ei tekita lugejas arusaamatust, kohmetust ja teisiti ütleamise vajadust.

Teiseks rõhutavad tõlkijad, et keelt, millest tõlgitakse, tuleb osata piisavalt. Kirjanduse tõlkimisel ei piisa pinnapealsetest, argitasandi oskustest. Tuleb mõista kultuuritausta, saada

aru, kus tegevus toimub, milline on stiilitasand. Arvestada tuleb ka sellega, et sõnade tähendus võib ajas muutuda. (Sibrits 2010.) Piisava keeleoskuse tagab ainult pidev keeleõpe, Peeter Toropi (1981) sõnul lausa igapäevane töö keelega.

Kuid algupärandist arusaamine ja emakeelne väljendusoskus ei ole veel ainsad nõuded. Lisaks konkreetsele tekstile peaks tõlkija tähelepanu pöörama ka selle autorile, sest autor on oma töös ikkagi sees ning tõlkija peab tundma kirjanikku, püüdma temast ja sellest, kuidas ja miks too kirjutas just nõnda, nagu ta seda tegi, võimalikult palju teada saada (Lehtmets 2013: 13–14). Siis on võimalik paremini mõista, kuidas autori kirjapandut teises keeles väljendada, sest tõlkides ilukirjandust, tõlgitakse teist kultuuri, selle seoseid ja tausta, ning neid teadmata jääb Kaera (2012) sõnul originaalist järele vaid hale vari. Tõlkija vastutab selle eest, et teosesse jääks sisse selle autor ning tema stiil. Tal tuleb lähteteksti stiil tulemkeeles uuesti luua. (Vanewersch-Cot 2011: 262.)

Tõlkimine on kõige eredam näide elukestvast õppest, sest "iga raamat on uus maailm, millega tõlkija peab ennast kohandama, millesse ta peab sisse elama. Ta peab tundma piisavalt maailmakultuuri, ajalugu ja palju muid valdkondi, et tunda tõlgitavas tekstis ära kõik, mis vajab üle kontrollimist. Sest kõige suurem oht, mis tõlkijat ähvardab, on liigne enesekindlus". (Kaer 2012.)

Jüri Talvet on kirjutanud: "Tõlkija ei tohiks olla lihtsalt keeleinimene, kes võõrkeelt mõnevõrra tundes teose oma keelde ümber paneb, vaid kultuuriinimene, kes ilmutab algupärase teose ajalooliste ja kultuuriliste kontekstide vastu lähemat huvi". Kultuuri- ja ajaloolist tausta tundes eksitakse tõlkides vähem. Tõlkija keele- ja kultuurihuvi ei tohiks piirduda vaid "võõra" alaga, vaid ta peab väga hästi tundma ka oma kultuuri ja keelt. (Talvet 1986: 63.)

Mis teeb tõlkijast aga hea tõlkija? Heaks tõlkijaks olemisega peaks lisaks heale keeleoskusele ja kultuuritundmisele kaasnema enesekriitilisus ja nõudlikkus. Olulised on oskused, mis tulevad ainult seda tööde tehes, sest tõlgete nõrkuse tingib tihti just kogenematus. (Sibrits 2010.) Ka Väljataga (2008) meelest on tõlkimine suuremalt jaolt intuiitiivne, raskesti reeglistatav oskus, mida annab süvendada kogemuse ja lugemusega, töö ja vaevaga, võrdlemise ja tagasisidega.

Seega võib teoreetikute ja tõlkijate öeldule põhinedes väita, et heaks tõlkijaks saamiseks on lisaks väga heale emakeeleoskusele, loominguoskusele, võõrkeeleoskusele, kultuuri- ja

ajalooteadmistele vaja ka kogemusi ning põhjalikku ja konstruktiivset tagasisidet toimetajatelt. Ning kuigi tõlketeoreetilised teadmised kellestki veel head tõlkijat ei tee, aiatavad need tõlkevalikute ja -strateegiate valimisel ning põhjendamisel.

Natuke lihtsustatud mulje jätab tõlkijast siiski Rajaleidja portaali, mis käesoleva autori meelest-peak peegeldama üldist arusaama tõlkimisest. Vaatamata sellele, et rõhutatakse ka seda, et tõlkija on keeletespetsialist ja tõlkija amet on väga tähtis, tuuakse tõlkijaks olemise alustalana välja ikkagi hea võõrkeeleskus. Mainitakse ka filoloogiahariduse eeliseid, üldkultuurilise harituse nõuet. Võõrkeelses kirjanduses, ja ka meie tõlkijad nõustuvad sellega, rõhutatakse eelkõige aga fakti, et tõlkija areneb tõlkides ning tähtsad on kogemused ning nendest õppimine. Tõlkimine on töö, kus oskused ja vilumus tulevad pikkamisi ning meistriks saab vaid harjutades.

Kuna tõlkijaks õppimine nõuab tööd, vaeva ja pühendumist, teooria juhutõlkimist justnagu ei soosiks. Reaalsus ei pruugi aga alati teooriaga kooskõlas olla.

3.1 Tõlgete kvaliteet ja tõlkija vastutus

Tõlkijatel on suur vastutus Eesti kirjakeele arendamisel. Krista Kaera arvates arendavad paljud väärtkirjanduse tõlked eesti keelt edasi rohkem kui originaalteosed. Tõlkijad peavad tihti tooma teksti sisse uusi sõnu, mõisteid. Seda ei saa aga teha, kui enda eestikeelne lugemus on väike ja keel vaene. (Sibrits 2010.)

Anu Saluäär kirjutab juba 1995. aastal, et rohked välismaal õppinud noored pakuvad oma võõrkeeleskusi, kõik raamatud, mida vaid soovid, on saadaval, ainult vali, tõlgi ja trüki ära (Saluäär 1995: 456). Tõlkija, luuletaja ja kirjanduskriitik Kätlin Kaldmaa sõnul on tööd tihti enam kui tegijaid ja tõlkijate tase varieerub (Klein 2008), sest suure nõudluse juures satuvad sageli tõlkima inimesed, kes tõlgivad üks-kaks raamatut ja kaovad. Sedasi ei teki aga mingit pagasit, mille põhjal teha hea tõlge. Arvatakse, et keelt ju osatakse, mis siis veel tõlkimist takistab. (Sibrits 2010.)

Kirjanik ja tõlkija Jan Kaus on võrrelnud Eesti tõlkemaastikku püramiidiga, kus tipp on olemas, aga tipus on ikka vähem ruumi. Krista Kaera arvates on püramiid täiesti loomulik ja nii see jääbki. Kui raamatute nimetuste arv oli väike, siis oli ka tõlkijate arv väga väike. Ja nad olid Kaera arvates enamasti kõik väga head. Nüüd antakse aga raamatuid välja palju rohkem kui varem, mis aga ei tähenda, et juurde tuleks palju häid tõlkijaid. (Sibrits 2010.)

Kui vaadata ülalpool toodud mõttearendusi, siis rõhutatakse ühelt poolt tõlkija tähtsust heas ja korralikus keeles raamatu toomisel lugejateni, samas aga ollakse leppinud paratamatusega, et tõlkijal ei ole alati kõiki vajalikke oskusi ning välja tulevad kohmakad ja kehvapoolsed tõlked. Miks ja kuidas erinevate oskustega inimesed tõlkima satuvad ning miks peale esimesi katsetusi tõlkimast loobutakse, sellele püüavad vastuseid leida järgmised alapeatükid ja peatükid.

3.2 Tõlkija nähtamatus ja väärtustamine

Tõlkija nähtamatus lugeja, osalt ka tõlkekriitiku jaoks, on paljuräägitud suund. Sel teemal on välismaistest autoritest kirjutanud Lawrence Venuti, Theo Hermans, Anthony Pym, Eestis aga näiteks Peeter Torop ja Jüri Talvet.

Torop (1984: 680) kirjutab, et üldiselt tõlkekultuuris tõlkijat ei tunta ning tõlkija loomingut, isiksust, töö eripära ei uurita. Tõlkijate tööd ei hinnata ega väärtustata piisavalt. Jüri Talvet (2006: 361) tunnistab, et kuigi autor ja tema looming tuuakse lugejani tõlkija kaudu, selle taga on hulk tööd ja vaeva, ei pöörata teose tõlkijale mingitki tähelepanu, äärmuslikel juhtudel unustatakse koguni tõlkeväljaandes mainida tõlkija nime. Ka tõlketeoreetik Susan Bassnett (2006: 173) tõdeb, et kuigi tõlkija võib olla väga produktiivne, jääb ta ikkagi tavaliselt tähelepanuta; ta on nähtamatu olevus, kelle kirjanduslikud oskused varjutab tõlgitava kirjaniku maine.

Jüri Talvet kirjutab, et Eesti kontekstis on tõlkija nähtavust harva võimalik saavutada ainuüksi tõlketeksti kui sellise varal, ükskõik kui loovalt see poleks teostatud ning tõlkija heas mõttes nähtavuse tagab tavaliselt tema üldine asend loovisiksusena oma kultuuris. Nii on kirjanikena või mõnes muus valdkonnas loovisiksustena silma paistnutel märksa lihtsam ka tõlketeost lasta välja paista, "nähtavaks" teha. (Talvet 2006: 361.)

Kindlasti aitaks tõlkijate nähtamatust natuke vähendada uuesti ees- ja järelsõnade kasutuselevõtt. Saatetekst aitab tihti ka teose mõistmisel ja mõtestamisel, sest tõlkija on teoreetiliselt kõige põhjalikum lugeja, ta on lähilugeja (*close reader*), kes tõlkides kogub teadlikult või alateadlikult materjali teose autori ja tema aja kohta ning analüüsib tõlgitavat teost ja selle ajaloolist tausta. (Saluäär 2003: 496.) Kommentaar annab tõlkijale võimaluse ka kaitsta oma versiooni teosest, võimaldab anda lugejale lugemisõpetuse, informatsiooni teksti üksikute osade kohta, fikseerida algtekstist eemaldumise juhud ja põhjused. Ka kõige

parem tõlge on paratamatult vaid üks versioon algupärandist ning igast algupärandist võib teha mitu erinevat, seejuures adekvaatset tõlget. Seetõttu on kindlasti tähtis, et tõlkija ka enesele teadvustaks oma lugemise-mõistmise eripära. (Torop 1981.)

Tõlkija nähtamatus annab tõlkijale võimaluse jääda tagaplaanile ning võib-olla nii ei tunnetata oma vastutust ei sihtkultuuri ega autori ees. Tõlkija muutubki meie kultuuriruumis lugeja jaoks nähtavaks pigem siis, kui vahendustöö on eriti kohmakalt teostatud. See puudutab Talveti (2006: 361) sõnul tavaliselt lähtekeele struktuuride liiga otsest sihtkeelele kohaldamist. Sellise tõlke keelekasutuse võõrapärasus tekitab lugejas tõrke, ta ei taju teost kui head kirjandust, mida emakeeles saaks nautida.

Ka Krista Kaer on leidnud, et kui rääkida tõlkijate mittetunnustamisest ja sellest, et nad jäävad teenimatult varju, tuleks rääkida ka tõlkija vastutusest, sest need versioonid, mis lugejateni jõuavad, on tõlkija versioonid. Kui neid tsiteeritakse, on see tõlkija keel, samal ajal ka vastutus, sest ta on kellegi teise teose kallal oma sõnadega, ja tõlkija pieteeditundest, täpsusest, sellest, kuidas ta keelega ringi käib, sõltub, kuidas kirjanik astub eesti lugeja ette. (Sibrits 2010.) Tõlkija, kirjandus- ja tõlkeuurija Klaarika Kaldjärv (2008) on samuti rõhutanud, et autorit tõlke põhjal tsiteerides ei saa öelda, et "Borges on öelnud, et...", sest nii on ju öelnud tõlkija. Tõlkes kirja pandud sõnad kuuluvad ju talle.

Triinu Tamm arvab, et tõlkijate vastutustunnet suurendaks see, kui nimi oleks raamatus suuremalt. Selle arvamusega ühtib Jan Kaus, kes ütleb, et lugejad võiksid ja peaksid raamatut ostes vaatama ka tõlkija nime. See distsiplineeriks tõlkijaid ning tõlkija nimi võiks olla kvaliteedimärk. Kausi arvates võib tõlkija nimi koguni avaldada samasugust mõju nagu autori nimi. Tuttava nimega kaasneb usaldus. (Sibrits 2010.) ning lugejatele on oluline, et nad saaksid kogu tõlkeprotsessi, sealhulgas nii lõplikku tõlget kui ka tõlkijat usaldada (Robinson 1997: 28).

Eesti tõlketuru probleem seisneb Jan Kausi meelest selles, et tõlkijaid ei nähta kirjanikega võrdväärse, kuigi nauditavas eesti keeles tehtud tõlge arendab keeletaju sama hästi kui algupärand, mõnikord paremini, ning kuna eestlaste identiteet on tugevalt seotud keelega, on heade tõlkijate töö ääretult oluline. (Sibrits 2010.)

Lisaks mittetunnustamisele on sarnaselt ülejäänud Euroopaga suureks probleemiks kesised tõlketasud. Kuigi nõudmised tõlkijatele on kõrged, ei kajastu see tasus. Krista Kaer

tunnistab, et tõlkijad on väga halvasti tasustatud ning väikeste tiraažide tõttu pole võimalik ka rohkem maksta. (*Ibid.*)

Suuremat tähelepanu ei pälvi tõlkijad ka seetõttu, et meil puudub tõlkekriitika. Tõlkijatest ja tõlketöödest kirjutatakse meil vähe. Ajakirjanduses ilmuvates raamatututvustustes tihti vaid mainitakse tõlkija nime ning räägitakse enamalt jaolt teose sisust, tõlkija tööle suuremat tähelepanu pööramata. Tõlge on aga loomingulise tegevuse tulemus ja tõlkes tuleb näha ka tema autorit – tõlkija isiksust. Tõlkija individuaalsuse ning tõlkemeetodi peaks esile tooma tõlkekriitika. Enamasti seda tõlkekriitilistes artiklites aga ei suudeta, vaid piirduakse üldise jutuga teose ja autori väärtustest või lihtsalt teose kommenteerimisega. (Torop 1981.)

Tõlkija nähtamatusest tõlkekriitikas on kirjutanud Maarja Läänesaar (2010), kes uuris oma magistritöös Vikerkaare arvustustele toetudes tõlkekriitika kujundliku keelt, et selle kaudu, milliste metafooridega kõneldakse tõlkijast/tõlkimisest kriitikas, mõista, mida meil tõlkeks peetakse. Tema tööst tuli välja, et kuigi arvustusi, kus tõlkelisust üldse ei mainita, oli suhteliselt vähe (~12%), liigitub sisuliselt osaliseltki tõlkekriitikaks pisut alla poole arvustustest. Ülejäänute puhul oli tegemist raamatututvustuste või kirjanduskriitikaga, kus tõlkelisust vaid mainitakse või tehakse tõlkijale või toimetajale kentsakas "kummardus". Läänesaar kirjutab, et kriitikule on tõlketeksti puhul oluline "ladusus", s.t loetavus eestikeelse tekstina, "nauditavus" ja "meeleolu edasiandmine", vaid ühel korral kahekümnest mainiti tõlke täpsust. Tõlkimist sõnastavad kriitikud tihti "edasiandmisena", "eesti keeles ilmumisenä", "meieni jõudmisena", "eesti keelde kohandamisena", originaali "kättesaadavusena", "vahendamisenä", "raamatu eestikeelse lugejani toomisenä". Sellises kriitikavormis domineerib arusaam tõlkeprotsessist kui lihtsalt millegi ühest keelest teise ülekandmisest. Läänesaare meelest on arvustused, kus kriitik autorit kiites ei kaalugi, et tegemist võib olla hoopis tõlkija "kütkestava stiiliga", kus on ebaselge, millest hinnangus "meisterlik tõlge" lähtutakse, ning mille poolest on tõlke ilmumine "kahtlemata tänuväärne", pisut kurjast – kriitikatekst võiks olla teadlikult enamat kui sisututvustus või -tõlgendus. Põhjalikum ja põhjendatum tõlkekriitika ilmub reeglina nende sulest, kes ka ise on teenekad tõlkijad või toimetajad.

Nähtamatust võibki pidada üheks juhutõlkimist soosivaks teguriks. Kui tõlkijast ei räägita, talle piisavalt tähelepanu ei pöörata, siis võib tõlkimise usaldada ju kõigile, kes selleks vaid soovi avaldavad. Tõlkija ei tunne sedasi ka vastutust, kes see ikka tõlkija vastu huvi

tunneb. Tavalugeja võib aga tõlkija töö põhjal teha hoopis ennatlikke järeldusi kirjaniku kohta. Väikese kultuuri ja rahva jaoks peaks tõlkija roll olema kindlasti tähtsam, sest tänu neile teistes keeltes ilmunut vahendavatele inimestele saame me lugeda suurt osa nii väärt-, ajaviite- kui ka teadmiskirjandusest.

4 Eesti kirjastustegevus ja raamatutoodang

Eesti kaasaegne raamatutoodang kujuneb põhimõtteliselt täiesti vabalt, põhiseaduse paragrahv 45 näeb ette, et tsensuuri Eestis ei ole. Käsikirju eelnevalt ei kontrollita ja trükilube pole vaja hankida. Eesti Vabariigi kriminaalkodeks näeb trükiste vaba levi suhtes ette kaks erandit, mis keelavad ühelt poolt rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise ja teiselt poolt pornograafilise sisuga, vägivalda või julmust propageerivate teoste levitamise alaealiste hulgas. (Möldre 2005: 255.)

Kui 20. augustil 1991. aastal taastati omariiklus, kaasnes sellega kirjastuste ja trükikodade täielik tegevusvabadus ning sealt alates on Eestile saanud iseloomulikuks kirjastavate ettevõtete väga suur hulk. Eesti Rahvusraamatukogu andmetel (Arv 2013) tegutses 2000. aastal Eestis 638 kirjastust. Võrreldes seda ennesõjaaegse Eesti Vabariigi sadakonna kirjastusega, on tõus märgatav. Neid, kellele trükiste väljaandmine on peamine või ainus tegevus, on aga tunduvalt vähem. Suuremaid kirjastusi, kes kirjastavad enam kui kümme nimetust aastas, on umbes 50. (Möldre 2005: 286.) Allpool toodud tabelis (tabel 1) on välja toodud kirjastuste arv aastatel 2000–2009.

Tabel 1. Eesti kirjastuste arv aastatel 2000–2009. Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Aasta	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kirjastuste arv	638	804	756	802	835	871	884	936	922	893

Praeguseks on kirjastuste arv taas tasapisi langenud, 2012. aastal oli Eestis registreeritud 817 kirjastust (Arv 2013). Eesti Kirjastuste Liitu kuulub kodulehe andmetel 2014. aasta seisuga 29 kirjastust: Ajakirjade Kirjastus, Argo Kirjastus, Atlex, Avita (BIT AS), Canopus, Eesti Keele Sihtasutus, Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, Eesti Piibliselts, Eesti Raamat, Eesti Rahvusraamatukogu, Elmatar, Ersen, Festart, Grenader, Hea Lugu, Ilmamaa, Koolibri, Menu, Pilgrim, Regio, SE&JS (Hardman OÜ), Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, Tallinna Ülikooli Kirjastus, TEA, Teaduste Akadeemia Kirjastus, Tänapäev, Valgus, Varrak, Äripäev (Eesti Kirjastuste Liidu koduleht).

Kirjastuste ning seega ka raamatunimetuste suur arv põhjustab ka nurinat. Näiteks kurtis Tiit Hennoste 2003. aastal Eesti Päevalehes, et Eestis on liiga palju kirjastusi ning üle paari-kolme suure kirjastuse, pluss mõne pisikese nišitegija, Eesti turule ei mahu. Sama sõnumiga on samas lehes viis aastat tagasi (2.2.1999) esinenud ka Rein Veidemann. Neile vaidleb vastu Marek Tamm (2003), kes toetub väitele et Eestis on juba aastaid tegutsenud 700–800 kirjastamisega tegelevat ettevõtet, kes tihti elavad küll üle oma võimete, aga siiski on leidnud mooduse edasi tegutsemiseks. Kirjastuste ühinemisest ei võida Tamme arvates keegi, sest lugejaid huvitab mitmekesine raamatuvalik ja piisavalt tihe konkurents, mis takistaks hindade ülemäärast tõusu. Kui turul on rohkelt tegijaid, jõuavad lettidele ka sellised teosed, mida suurkirjastused välja anda ei võtaks. Ainsa miinusena sellises tõlketuru situatsioonis näeb Tamm tõlkekvaliteedi allakäiku ning seda ei pruugiks tema arvates ka turu koondumine lahendada.

Kirjastuste suure arvu ja tõlkekvaliteedi languse vahel näeb seost ka Anu Saluäär. Kirjastamisturg on avardunud, paljud väikekirjastused toodavad hästi kaubaks minevaid tõlkeraamatuid, mida tõlgitakse ja trükitakse välgukiirusel, nii et alati ei jää aega tõlke kontrollimiseks, toimetamiseks ega korrektuuri lugemiseks (Saluäär 1995: 454-456).

Kirjastuste suur arv on päevakorral ka 10 aastat hiljem. 2012. aastal kurdab kultuuriminister, et Eestis on palju kirjastusi, kes annavad paaniliselt välja hästi palju nimetusi, et sellega turul tähelepanu tõmmata. Unustatakse ära aga turundus, kannatab toimetamise kvaliteet ja honorarid on väikesed. Eesti-sugusele turule mahuks ministri hinnangul heal juhul alla kümne kirjastuse. (Mikomägi 2012.)

Kuigi kirjastuste suur hulk ning raamatunimetuste arvu tõus nõuab üha rohkem tõlkijaid, kes alati ei pruugi tagada kvaliteetset tõlget, on sellel ka positiivne külg. Kirjastajate paljusus tagab kirjandusliku mitmekesisuse. Mitmekesine valik tagab lugejate huvi, nende ostuhuvist sõltub omakorda kirjastuse püsijäämine. Turu mitmekesisuse negatiivse küljena nähakse aga kvaliteedi allakäiku, sest tõlkima satuvad sedasi ka juhuslikud turul tegutsejad, kelle kvaliteedis ei saa alati kindel olla.

4.1 Nimetuste arv ja trükiarv

Pärast väljaantud nimetuste arvu ajutist langust 1990. aastate algul, on nende hulk hakanud pidevalt kasvama, küündides üle 3000, tiraažide arv aga kahaneb pidevalt. 2000. aastaks oli nimetuste arv tõusnud 3466 nimetuseni. (Möldre 2005: 241.) Tabel 2 annab ülevaate aastatel 2000–2009 Eestis välja antud raamatunimetustest.

Tabel 2. Eestikeelsed raamatud Eestis aastatel 2000-2009. Nimetuste arv. Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Aasta	Nimetusi kokku	Eestikeelsed	s.h. eestikeelsed algupärandid	s.h. tõlked eesti keelde
2000	3466	2732	1574	1158
2001	3506	2793	1537	1256
2002	3458	2742	1518	1224
2003	3727	2927	1800	1127
2004	3994	3069	1841	1228
2005	4060	3142	1805	1337
2006	4040	3185	1707	1478
2007	4310	3419	1884	1535
2008	4685	3818	2038	1780
2009	4551	3611	2124	1487

Teine raamatutootmise taset iseloomustav näitaja, raamatute keskmine trükiarv, näitab aga kahanemistendentsi. Aastal 1991 oli see 14 084 eksemplari, 2000. aastal 1700 eksemplari. Ilukirjandusteose keskmine trükiarv 2013. aastal jäi 1000 ringi (Trükiarv 2013). Keskmise trükiarvu langus on üsna ootuspärane. Nimetuste arvu suurenedes suureneb valikuvõimalus ning ostjaskond ei ole enam nii suur. (Möldre 2005: 243.) Trükiarvu langust mõjutab kindlasti ka elanike ostuvõime langus ja raamatuhinna tõus.

4.2 Tõlkekirjandus

Tõlkekirjanduse osatähtsus kasvas taasiseseisvunud Eestis võrreldes nõukogude ajaga tunduvalt. Nõukogude aja lõpus moodustasid tõlked umbes 20% ilmunud kirjandusest, iseseisvuse esimestel aastatel hakkas see näitaja kasvama, moodustades 1998. a 30% nimetustest, täiskasvanute ilukirjandusest koguni 64%. (Möldre 2005: 245–247.)

Eesti raamatutoodang jaguneb hetkel kaheks enamvähem võrdseks pooluseks: u 60% eestikeelsetest raamatutest on algupärandid ja 40% tõlked ning see suhtarv on püsinud viimastel aastatel kaunis konstantsena (Tamm 2012). Ilukirjandustõlgete arv, s.h. algupärase ilukirjanduse osakaal, uuritud aastatel on välja toodud tabelis 3 (Ilu 2013).

Tabel 3. Algupärane eestikeelne ilukirjandus Eestis aastatel 2000-2009. Nimetuste arv.

Aasta	Kokku nimetuste arv	s.h. ilukirjanduse nimetuste arv	s.h. algupärase eestikeelse ilukirjanduse nimetuste arv
2000	3466	633	205
2001	3506	665	217
2002	3458	671	223
2003	3727	694	238
2004	3994	687	264
2005	4060	725	267
2006	4040	719	247
2007	4310	745	267
2008	4685	872	344
2009	4551	758	368

1998. aastal domineeris Möldre andmetel inglise keelest tõlgitud ilukirjandus. See hõlmas 43,7% kogu täiskasvanute ilukirjandusest (Möldre 2005: 247). Vaadates andmeid ERB andmebaasist tuleb tõdeda, et tõlgitud ilukirjandusteoste protsent püsis sama ka 2000. aastal. Teistest meil tõlkekirjanduses populaarsematest keeltest (vene, saksa, prantsuse, soome, rootsi) pärit ilukirjandusteoste tõlked moodustasid 2000. aastal ilukirjanduse nimetuste arvust 10,3%. 2009. aastaks oli inglise keelest tõlgitud ilukirjandusteoste protsent ilukirjanduse nimetuste arvust langenud 35,8 peale, ülalmainitud viiest keeltest tõlgitud ilukirjandusteosed moodustasid 11% ilukirjanduse nimetuste koguarvust.

Inglise keelest tõlgiti 90ndatel kõige aktiivsemalt ajaviitekirjandust, eelkõige kriminaallugusid ja naisteromaane. Enimtõlgitud autorite hulka kuulusid Sandra Brown, Barbara Cartland, Agatha Christie, Julie Garwood. Enn Soosaar arvas 1990ndate ilukirjanduslikku situatsiooni kommenteerides, et arvatavasti tingib pakkumist nõudmine. 1990. aastate keskpaigast hakkas tõlkeilukirjanduses aasta-aastalt kasvama nii vanema kui uuema väärtkirjanduse osa. (*Ibid.*: 248.) Siiski troonisid ka aastatel 2000–2009 ilmunud inglise keelest tõlgitud ilukirjandusteoste autorite tipus Barbara Cartland, Agatha Christie, Nora Roberts, Sandra Brown. Enimtrükitud kirjanike loetellu on lisandunud ka ulmekirjanik Terry Pratchett ning oma ajastu üks populaarsemaid briti kirjanikke William Somerset Maugham.

Lugejatel napib aga uute raamatute kohta infot. Kätlin Kaldmaa kirjutab 2009. aasta Loomingus (696), et tõlgitud ilukirjandust ilmub Eestis igal aastal kuhjade kaupa, ülevaadet sellest on aga väga keeruline saada ning unistab, et meil oleks üks kasvõi kvartalajakiri, mis kajastaks ainult tõlkekirjandust. Ajaleheruumi tõlkeilukirjanduse kajastamiseks aga napib ning nagu me Läänesaare magistritööst mäletame, võtab ajakirjadest selle teema jutuks vaid Vikerkaar ning sedagi harva.

Tõlkeraamatud, eriti ilukirjandusteosed, moodustavad Eestis suure osa aastas ilmuvatest raamatunimetuste arvust. Ülevaadet neist aga on raske saada. Tõlkimine, küsimus "Mis on tõlge?", ei ole igapäevateema ega üldine teadmine. See muudab võimalikuks olukorra, kus tõlkeväljale satuvad tegutsema palju juhuslikke inimesi ja (eel)arvamusi.

5 Tõlkekirjanduse toetamine ja tõlkijate ühinemine

Eesti kirjandusliku kõrgkultuuri edendamine, kodumaiste autorite ning ka tõlkijate ja tõlkekirjanduse väljaandmist toetab Eesti Kultuurkapitali Kirjanduse sihtkapital. Tõlketeose väljaandmise stipendiumi taotluse juurde tuleb lisada tõlkenäide ja/või andmed tõlkija ilmunud tööde kohta ning kinnituskiri tõlkeõiguse lunastamise kohta. (Kulka.)

Alates 1994. aastast jagab Eesti Kultuurkapital kirjanduse sihtkapitali aastapreemiaid, kus üheks kategooriaks on ka "ilukirjanduslik tõlge võõrkeelest eesti keelde". Käesolevas magistritöös uuritud perioodil sai inglise keelest tõlgitud teos preemia neljal korral. 2000. aastal pälvis preemia Krista Kaer järgmiste raamatute eest: Doris Lessing "Kuldne märkmeraamat" ja J. K. Rowling "Harry Potteri lood" (I–IV). 2001. aastal sai preemia Udo Uibo Anthony Burgessi "Kellavärgiga apelsin" eest. 2003. hinnati preemia vääriliseks James Joyce'i "Kunstniku noorpõlve portree" ja "Pagulased" Jaak Rähesoo tõlkes. 2008. aastal pälvis preemia Kersti Unt William Faulkneri "Absalom, Absalom" ja Cormac McCarthy' "Tee" eest. (Kulka preemiad.)

Eesti Kirjanike Liidu Tõlkijate sektsioon

Et tõlkijaid koondada ja neid rohkem nähtavale tuua, loodi 5. aprillil 2012. aastal Eesti Kirjanike Liidu juurde Tõlkijate sektsioon. Sektsioon ühendab Eesti kirjandustõlkijaid.

Sektsiooni eesmärgid on:

- edendada eesti tõlkekultuuri;
 - tõsta kirjandustõlkijate kutsemeisterlikkust;
 - väärtustada kirjandustõlkija tööd ühiskonnas;
 - kaitsta kirjandustõlkijate kutsehuvisid;
 - arendada kirjandustõlkijate koostööd nii Eestis kui ka rahvusvahelisel tasandil.
- (EKL.)

Üheks eesmärgiks on Triinu Tamme (isiklik informatsioon 19.03.2012) sõnul saada ka ülevaade praegu tegutsevatest tõlkijatest.

Tõlkijate sektsiooni liikmeks saab sooviavalduse alusel. Eesti Kirjanike Liidu liikmetest tõlkijatel piisabki vaid sooviavaldusest. Teistel tõlkijate sektsiooniga liituda soovijatel tuleb esitada sektsiooni juhatusle kirjalik allkirjaga varustatud avaldus, millele on lisatud ilmunud tõlketeoste loetelu (vähemalt kuus ilmunud ilukirjandus- või teadustõlget) ja kaks soovituskirja (soovitavalt vähemalt üks toimetajalt, kellega ta on koostööd teinud). Liikmekandidaadi vastuvõtmise otsustab tõlkijate sektsiooni juhatus lihthäälteenamusega.

Tõlkijate sektsiooni esimees on Triinu Tamm. Juhatusse kuuluvad Kai Aareleid, Heli Allik, Krista Kaer, Indrek Koff. Liikmeid on 2014.a 19. märtsi seisuga 79. (EKL.)

Anu Saluäär kirjutas 2006. aastal, et soome tõlkijad on pannud kokku esseeraamatu tõlkijate kogemustest ja murdest pealkirjaga *Suom. Huom. Kirjoituksia kääntämisestä* (toim. Kristiina Rikman, WSOY, Helsingi, 2005), 1990ndate keskpaiku ilmus samasugune raamat rootsi tõlkijatelt (Saluäär 2006: 466), ning unistas sellest, et ka Eestis jõutaks sarnase teoseni.

Kuigi sarnase suurteoseni meil jõutud veel ei ole, võib siiski väita, et algus on vähemalt tehtud. Märtsis ilmus Jan Kausi kokku pandud almanahh "Tõlkija hää", mis toob tõlkija lugejale lähemale ning aitab teadvustada, et väliskirjanduse taga on lisaks teose autorile veel üks inimene – tõlkija. Teavik on küll üsna õhuke, aga juba ainuüksi fakt, et tõlkija ja tema hää laiema lugejaskonnani võib jõuda, on kõnekas. Seega võib väita, et esimene samm juhuslikkuse vastu on astunud, püütakse saada ülevaadet tõlketurul tegutsevatest tõlkijatest ja viia teadmine tõlkija tööst ja vastutusest ka laiema üldsuseni.

6 Aastatel 2000–2009 Eestis välja antud inglise keelest tõlgitud ilukirjandus ja selle tõlkijad

Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade aastatel 2000–2009 Eestis ilmunud inglise keelest eesti keelde tõlgitud ilukirjandusteoste andmebaasi loomisest ning andmebaasil põhinevast tõlkijate analüüsist. Lisaks esitatakse juhutõlkijate hulgas läbiviidud küsitluse tulemusi ning pidevate tõlkijate ja kirjastuste kommentaare Eesti tõlketuru ja tõlkijate kohta. Tehakse ka järeldused pidevate tõlkijate ja juhutõlkijate osakaalu kohta ning mõtiskletakse juhutõlkijate esinemise põhjuste ning juhutõlkijate ja pidevate tõlkijate, valdkonna asjatundjate erinevate arusaamade kohta tõlkimisest.

6.1 Andmebaasi loomine

Uurimusainese üldkogumi moodustavad aastatel 2000–2009 inglise keelest eesti keelde tõlgitud Eestis ilmunud ilukirjanduslike teoste tõlkijad. Andmebaasi moodustamiseks sooritati otsing Rahvusraamatukogu hallatavas Eesti rahvusbibliograafia andmebaasis. Otsingu sooritamisel kasutati täpsemat otsingut, kus teaviku laadiks on 'raamat', keeleks 'eesti', lähtekeeleks 'inglise', ilmumismaaks 'Eesti', aastateks '2000 kuni 2009', märksõnaks 'ilukirjandus' (vt foto 1).

The screenshot shows the search interface of the Eesti rahvusbibliograafia database. The top navigation bar includes language options (EST | ENG) and the site name. The main search area is titled 'Beetaversioon' and features a search bar with the criteria: 'Sõna' (word) containing 'ilukirjandus', 'sisaldab' (contains), and 'ja' (and). Below this, there are filters for 'Laad' (type) set to '-KÕIK-raamat' (all books), 'Keel' (language) set to 'eesti', 'Lähtekeel' (source language) set to 'inglise', and 'Ilumismaa' (country of origin) set to 'Eesti'. The date range is specified as 'Aasta: 2000 kuni 2009'. The search button is labeled 'OTSI'. On the right side, there are sections for 'KOOSTATUD NIMESTIKUD' (compiled lists) and 'Rahvusbibliograafia' (national bibliography) with various links. The footer contains logos for ESTER, DIGAR, and ems, along with contact information for the Eesti Rahvusraamatukogu.

Foto 1. Otsing Eesti rahvusbibliograafia andmebaasis

Otsingu põhjal koostati andmebaas, mis sisaldab andmeid teose autori, pealkirja, tõlkija, kirjastuse, ilmumisaasta kohta.

6.2 Erisused kirjete vormistamisel Eesti rahvusbibliograafias ning tõlkija nime trükkimisel teavikusse

Raamatuloolane Aile Möldre (2005: 232) on kirjutanud uurimuse kirjastustegevusest ja raamatulevist Eestis, kus toob välja et 1990ndatel esines kirjastustegevuses küllalt palju ebakorrektust teoste vormistamisel. Mitmetel raamatutel on ilmumisandmed puudulikud, tiitellehel ei ole märgitud ei kirjastajate ega väljaandmise kohta, puuduvad andmed toimetaja, tõlkija või koostaja kohta.

Ka käesoleva magistritöö käigus tuli välja mitmeid puudusi nii tõlkija nime esitamisel teostes kui ka tõlkija nime järgi tema loomingu otsimisel rahvusbibliograafia andmebaasis, millest ei saa kõrvale vaadata.

Eesti rahvusbibliograafia andmebaasis raskendavad isiku loomingu otsimist, eriti tema tõlkteoste koguarvu määramist, kirjete vormistamise erisused. Näiteks on tõlkija Kalle Hein registris kord nimeliselt, kord koos sünniaastaga ning kõiki tema tõlgitud või toimetatud teoseid ei pruugi ühe korraga üles leidagi (foto 2).

The screenshot shows the ERB website interface. At the top, there is a navigation bar with language options (EST, ENG), the site name (Eesti Rahvusraamatukogu), and user options (MINU KAUST (0) | Logi sisse). Below this is the ERB logo and a banner for 'Beetaversioon'. The main navigation menu includes LIHTOTSING, TÄPSEM OTSING, REGISTRID, VÄLJAVÕTTED, and MARC-OTSING. The 'REGISTRID' tab is active, showing a search result for 'Hein, Kalle' under the 'autor' category. The search results list several entries: Hein, Kalle (1); Hein, Kalle, 1963- (1); Hein, Kalle, 1963-, koostaja ja kommenteerija (1); Hein, Kalle, 1963-, toimetaja (13); Hein, Kalle, 1963-, tõlkija (7); Hein, Kalle, toimetaja (20); and Hein, Kalle, tõlkija (19). To the right of the search results, there are two sidebars. The top sidebar, titled 'KOOSTATUD NIMESTIKUD', lists 'RB väljaanded' including 'Uued Eesti Raamatud', 'Värsked ajalehed DIGARis', 'Lastekirjandus (2010-)', 'Perioodika (2005-)', and 'Trükivaljaanded'. The bottom sidebar, titled 'Rahvusbibliograafia', lists 'Koostamise alused', 'Retrospektiivne', 'Andmebaasi info', and 'Statistika'. At the bottom of the page, there are logos for ESTER, DIGAR, and ems, along with contact information for Eesti Rahvusraamatukogu.

Foto 2. Registriotsing 'Kalle Hein'

Sarnane olukord esineb ka registriotsingut 'Raivo Hool' sooritades. Lihtotsing 'Janika Kuusik' annab 12 vastet, kuid registriotsing annab eraldi 2 teost ja 10 teost. 10 hulgas neid kahte, mis on eraldi vastena, ei esine.

Probleeme esineb ka kirjanike registris. Näiteks Peter Tremayne esineb kahe teosega nime Tremayne, Peter, 1943- all, ühe teosega aga Tremayne, Peter, pseud., 1943- all. Sama kehtib ka Philip Kendred Dicki puhul, kes on andmebaasis eraldi nimede all Dick, Philip K ja Dick, Philip Kendred. Mõlemad vaadeldud perioodil ilmunud teavikud on välja andnud üks kirjastus. Ka kirjanik Joseph Smith Fletcher on registrisse sisestatud kolmel eri viisil: Fletcher, Joseph Smith; Fletcher, Joseph Smith, 1863–1935; Fletcher, J. S. Robert Ervin Howard on registris kahe eraldi kirjena: Howard, Robert E., 1906–1936; Howard, Robert Ervin, 1906–1936.

Esineb ka selliseid juhtumeid, kus tõlkija nimi on jäetud 'teised autorid' väljale märkimata ning seetõttu ei esine teos registriotsingut tehes tõlgete loetelus. Näiteks lihtotsing ERB-s nimega Kret Kaasik annab teoste loetelu üheks vasteks ka Maeve Binchy teose "Viirpuumets" (raamatus ongi tõlkijaks märgitud Kret Kaasik), kirje 'teised autorid' väljale Kaasikut aga märgitud ei ole, nii et registriotsing 'Kaasik, Kret' "Viirpuumetsa" tema tõlgitud teoste hulka ei arvesta ning annab tõlgitud raamatute arvuks seitse. Sama oli juhtunud tõlkija Toomas Traidoga, kelle William Dalrymple teose "Xanadus: otsimisretk" tõlge registriotsinguga välja ei tule ning seetõttu esineb Toomas Traidon ERB registris vaid kahe tõlkega.

Juhtus ka seda, et ERB pealkirjareal on tõlkijaks märgitud üks, 'teised autorid' väljal aga teine nimi. Raamatus "Zen ja mootorratta hooldamise kunst: mõlgutus väärtuste teemal" (Eesti Raamat, 2008) on tõlkijaks märgitud Mari Jesmin ning kuigi ERB pealkirjareal on tõlkijaks samuti märgitud Mari Jesmin, on ERB-s 'teised autorid' väljal hoopiski Riina Jesmini nimi (foto 3). Käesoleva töö autor luges raamatu trükiandmetele põhinedes tõlkijaks Mari Jesmini.

EST | ENG | Eesti Rahvusraamatukogu

MINU KAUST (0) | Logi sisse

erb

eesti rahvusbibliograafia

Beetaversioon

LIHTOTSING

TÄPSEM OTSING

REGISTRID

VÄLJAVÕTTED

MARC-OTSING

Abi | Tagasiside

Tagasi otsingusse

Salvesta

Prindi

Saada e-postiga

Lisa kausta

Kirje e-kataloogis ESTER

MARC-kirje

Püsilink kirjele <http://erb.nlib.ee/?kid=23302471>

Autor	Pirsig, Robert Maynard, 1928-
Pealkiri	Zen ja mootorratta hooldamise kunst : mõlgutus väärtuste teemal / Robert M. Pirsig ; tõlkinud Ene Mäe ja Mari Jesmin ; [toimetanud Rein Põder ; kaane kujundanud Ülo Emmus]
Ilumisaandmed	Tallinn : Eesti Raamat, c2008 ([Tallinn : Tallinna Raamatutrükikoda])
Füüsiline kirjeldus	381, [1] lk. ; 21 cm
ISBN	9789985656440
Personaalia	Pirsig, Robert Maynard, 1928-
Märksõnad	ameerika; filosoofid; isa-lapse suhe; eluolu; kvaliteet; filosoofilised aspektid; filosoofia; Ameerika Ühendriigid; ilukirjandus; autobiograafiad; biograafilised romaanid; reisikirjad
Teised autorid	Mäe, Ene, tõlkija Jesmin, Riina, 1958-, tõlkija Põder, Rein, 1943-, toimetaja Emmus, Ülo, 1947-, kujundaja
UDK	821.111 (73)-312.6 821.111 (73)-992 1 (73) (092) 111.4
Originaali pealkiri	Zen and the art of motorcycle maintenance : an inquiry into values.

ESTER

E-KATALOOG

TALLINN

DIGAR

ems

Eesti Rahvusraamatukogu | Tõnismägi 2 | 15189 Tallinn | Tel. 630 7611 | erb@nlib.ee

KOOSTATUD NIMESTIKUD

RB väljaanded

- Uued Eesti Raamatud
- Värsked ajalehed DIGARis
- Lastekirjandus (2010-)
- Periódika (2005-)
- Trükivaljaanded

Rahvusbibliograafia

- Koostamise alused
- Retrospektiivne
- Andmebaasi info
- Statistika

Foto 3. Teaviku "Zen ja mootorratta hooldamise kunst: mõlgutus väärtuste teemal" kirje ERB-s

Mitmed tõlkijad esinevad nii raamatutes kui ka ERB andmebaasis erinevate nimekujudega. Näiteks Iris-Barbara Jeletski on kord täsinimega, kord Iris Jeletski (Fantaasia 2008), kord Iris Jeletsky (Fantaasia 2009). Iris Jeletski puhul on ERB-s nimeregistris viide ikkagi Iris-Barbara Jeletskile, Iris Jeletsky aga figureeribki ERB registris eraldi, kuigi raamatus "Skismaatriks+" on tõlkijaks märgitud Iris Jeletski. Seega on siinsel juhul eksitud tõlkija nime sisestamisel rahvusbibliograafia andmebaasi. Kahjuks ei ole see ainus selline juhus. Juhutõlkijate loendis esineb ühe teosega ka Kai Aareleid. Kontrollides nime teavikust (Chatwin, Bruce "Laulujooned") ilmneb, et teavikus on tõlkijaks märgitud Kai Aareleid. ERB-s on viga ka Samuel Butleri "Eikugasil" tõlkija nimes, sisestatud on nimeks Heiki Silvet, kuigi raamatus on Heikki Silvet. Registrisse on teose tõlkija nimi märgitud aga õigesti.

29

Andmebaasi kaasatud ilukirjandusteostest 4 puhul on tõlkijaks märgitud Kristjan Jaak Kangur, ühel teosel aga Kristjan-Jaak Kangur. Kõik teosed on välja andnud Varrak. Raamatus "Poiss paljaks" on tiitellehele märgitud tõlkijaks Kristjan Jaak, tiitellehe pöördel aga Kristjan-Jaak Kangur. ERB-s annab lihtotsing 'Kristjan-Jaak Kangur' 2 vastet, kirje 'teised autorid' väljal on nimekujuks aga Kristjan Jaak Kangur, kelle kogutõlgete arvuks 22.

Selliseid raamatuid, kus tiitellehel on tõlkija nimi kirjutatud ühtemoodi ja tiitellehe pöördel teistmoodi, esineb veel. Erseni välja antud Roxanne St. Claire'i teoses "Troopiline pääsetee" on tõlkijaks märgitud tiitellehel Ly Oll, tiitellehe pöördel Lya Oll. John Fowlesi "Daniel Martin" (Varrak) tiitellehel on märgitud tõlkijaks Viktoria Traat, tiitellehe pöördel Victoria Traat. Varraku 2004. a ilmunud Wilkie Collins'i raamatus "Naine valges" on tiitellehel tõlkijaks märgitud Kestri Unt (ERB kirjes on nimi õigeks parandatud), tiitellehe pöördel Kersti Unt. Tiritamme 2006. aastal ilmunud Tolkieni "Lõpetamata lood" tõlkijaks on raamatus trükitud Sach Uusjärv (ERB-s parandus, et peab olema Sash Uusjärv), toimetajana on raamatus kirjas Sash Uusjärv.

Esines ka juhtum, mil raamatusse valesti trükitud nime kohta oli ERB-s tehtud parandus. Tegemist oli Margaret Moore'i raamatuga "Minu isanda soovil", kus raamatusse oli tegeliku tõlkija Raili Puskari asemel tõlkijaks märgitud Ketlin Tamm.

Mitme tõlkijaga teosel ei olnud alati kõiki tõlkijaid raamatu tiitellehel, selle pöördel ega ka ERB pealkirjaväljal (vahel ka registris) üles loetletud. Canopuse välja antud William Somerset Maughami kogumikul "Kogutud novelle ja jutustusi. II" on raamatu tiitellehe pöördel tõlkijateks märgitud Vilma Jürisalu, Linda Ariva jt. Sisukorras on iga jutustuse taha sulgudesse pandud ka tõlkija nimi ning sealt selgub, et lisaks Jürisalule ja Arivale on jutustusi tõlkinud ka Riina Varts, Eva Lember ja Inta Soms. ERB-s on tõlkijateks märgitud aga vaid Vilma Jürisalu ja Linda Ariva.

Probleemsed ning küsimusi tekitavad juhtumid tõlkijate nimedega, mis said raamatutest ja ERB-st üle kontrollitud, on ülevaatlilikult välja toodud alljärgnevas tabelis (tabel 4).

Tabel 4. Erineva kirja pildiga sarnased nimed Eesti rahvusbibliograafia andmebaasis

Eesnimi	Perekonnanimi	ERB registris	Tegemist sama isikuga?	Teos
Epp	Aareleid	ERB autorite registris eraldi, vastastikust viidet ei ole		
Epp	Aareleid -Koop			
Jaago-Mait	Arusoo	ERB autorite registris eraldi, vastastikust viidet ei ole		
Mait	Arusoo			
Indra	Feldman	Tõlkijate registris Indra Feldmani all, teose kirjes parandus: inglise keelest tõlkinud Indra Feldmann [(p.o. Feldman)	Sama isik	Olion 2004 Follett, Ken "Modigliani skandaal"
Indra	Feldmann			
E.	Heinaste	E. Heinaste ja Ester-Inge Heinaste registris Heinaste, Esteri all	Sama isik	E. Heinaste – Varrak 2003 Doyle, Arthur Conan "Sherlock Holmesi lood I"
Ester	Heinaste			
Ester-Inge	Heinaste			
				Ester-Inge Heinaste - Eesti Ekspressi Kirjastus 2005 Reid, Thomas Mayne "Peata ratsanik: kummaline lugu Texasest", teistel

				tõlgetel Ester Heinaste
Hels	Hinrikson	Registris Hels Hinriksoni all, mõlemas kirjes parandus: inglise keelest tõlkinud Hels Hinrikus [(p.o. Hinrikson)]	Sama isik	Hels Hinrikus – Amor 2002 Mallery, Susan "Magus edu"; Ersen 2004 Coulter, Catherine "Üheteistkümnes tund"
Hels	Hinrikus			
Iris	Jeletski	Iris Jeletski puhul viide Iris-Barabara Jeltskile (registris selle nime all), Iris Jeletsky registris eraldi	Sama isik, Luisa tõlkebüroo lehel nimi Iris Barbara Jeletski	Iris Jeletski – Fantaasia 2009 Stross, Charles "Accelerando", Iris- Barbara Jeletski Fantaasia 2008 Howard, Robert E. "Solomon Kane'i lood", Iris Jeletsky - Fantaasia 2008 "Skismaatriks +"
Iris-Barbara	Jeletski			
Iris	Jeletsky			
K.	Kaer	Registris Kaer, Krista all		Varrak 2003 Doyle, Arthur Conan "Sherlock Holmesi lood. I" ja "Sherlock Holmesi lood. II"
Kristjan Jaak	Kangur	Kristjan-Jaak Kangur puhul registris Kangur, Kristjan Jaak all	Sama isik	Kristjan-Jaak Kangur – Varrak 2008 "Poiss paljaks", teised raamatud andnud samuti välja Varrak
Kristjan- Jaak	Kangur			

Tiina	Kerm	Mõlemad nimed registris, viiteid teineteisele ei ole		
Tiina	Kerm-Koppel			
Marika	Level	Marika Level kirjes parandus (p.o. Lever), registris Lever, Marika all	Sama isik	Marika Level – Amor 2005 Cartland, Barbara "Saatuslik öö"
Marika	Lever			
Kersti	Linnart	Registris Linnart, Kerstin all	Sama isik	Kersti Linnart – Ersen 2008, Wilson, Gayle "Ohver"
Kerstin	Linnart			
M.	Luht	M. Luht on Mart Luht, tegutses I vabariigi ajal	Ei ole sama isik	M. Luht – Kuldsulg 2002 Oppenheim, Edward Phillips "Mäng vabadusega" (tiitelehe pöördel raamatus kirjas, et esmatrükk ilmus 1932. a, tõlkija täisnime raamatus ei ole)
Mai	Luht			
E.	Luts	E. Luts registris Luts, Eva all	Sama isik	E. Luts – Fantaasia 2005 Doyle, Arthur Conan "Brigadir Gerardi seiklused"
Eva	Luts			
Tiia-Mai	Nõmmik	Tiina-Mai Nõmmik registris Tiia-Mai Nõmmiku all	Sama isik	Tiina-Mai Nõmmik – Pegasus 2003 Pearson, Allison "Kuidas ta seda
Tiina-Mai	Nõmmik			

				suudab?", teine raamat ka Pegasuselt
Ly[a]	Oll	Parandus Ly[a] Oll kirjes, registris Oll, Lya all	Sama isik	Ly[a] Oll – Ersen 2003 St. Claire, Roxanne "Troopiline pääsetee"
Lya	Oll			
Triinu	Pakk	Triinu Pakk-Allman registris Pakk, Triinu all	Sama isik	
Triinu	Pakk-Allman			
Tatjana	Pe[e]tersoo	Parandus Tatjana Pe[e]tersoo kirjes, registris Peetersoo, Tatjana all	Sama isik	Tatjana Pe[e]tersoo – Ersen 2004 Cameron, Stella "Külm juulipäev", Ersenil veel talt ilmunud tõlkeid
Tatajana	Peetersoo			
Ja[a]na	Peetersoo	Parandus Ja[a]na Peetrsoo kirjes, registris Peetersoo, Jaana all	Sama isik	Ja[a]na Peetersoo – Fantaasia 2002 Moorcock, Michael "Saatusemerel purjetaja", teavikus Jana Peetersoo nimeks; Fantaasial veel talt ilmunud teoseid
Jaana	Peetersoo			
Piret	Purru	Mõlemad nimed registris, viiteid teineteisele ei ole		
Piret	Purru-Lemetti			
Annela	Põial	Mõlemad nimed		

Annela	Pöial	registris, viiteid teineteisele ei ole		
L.	Rajandi	L. Rajandi registris Rajandi, Lia all	Sama isik	L. Rajandi – Eesti Ekspressi Kirjastus 2007 Haggard, Henry Rider "Kuningas Saalomoni kaevandused. Seeba kuninganna sõrmus"
Lia	Rajandi			
V.	Rummel	V. Rummel registris Rummel, Valter all	Sama isik	V. Rummel – Tänapäev 2006 Thackeray, William Makepeace "Edevuse laad : romaan ilma kangelaseta. II osa"
Valter	Rummel			
Lauri	Saaber	Mõlemad nimed registris, viiteid teineteisele ei ole		Lauri Saabre nime alt vaid üks teos
Lauri	Saabre			
Evelin	Schapel	Mõlemad nimed registris, viiteid teineteisele ei ole		Evelyn Schapel nime alt vaid 1 teos, nii Evelin, kui ka Evelyn Tänapäeva trükistes
Evelyn	Schapel			
Heiki	Silvet	Heiki Silvet registris Silvet, Heikki all	Sama isik	Heiki Silvet on sisestatud valesti ERB-sse, raamatus Heikki Silvet
Heikki	Silvet			
Tiia	Tiiman	Tiia Tiiman registris Tiiman,	Sama isik	VIGA ERB-s, raamatus tõlkija õigesti (Tiiman,
Tiina	Tiiman			

		Tiina all		Tiina)
Victoria	Traat	Viktoria Traat registris Traat, Victoria all	Sama isik	Viktoria Traat – Varrak 2004 Fowles, John "Daniel Martin" (raamatus tiitellehel Viktoria, tiitellehe pöördel Victoria Traat)
Viktoria	Traat			
Viive	Tüür	Mõlemad nimed registris, viiteid teineteisele ei ole		Mõlema nimega tõlked Ersenilt
Viivi	Tüür			
Kersti	Unt	Parandus Kesrti [p.o. Kersti] Unt kirjes, registris Unt, Kersti all	Sama isik	Kestri Unt – Varrak 2004 Collins, Wilkie "Naine valges"
Kestri	Unt			
Sach	Uusjärv	Parandus Sach [p.o. Sash] Uusjärv kirjes, registris Uusjärv, Sash all	Sama isik	Sach Uusjärv – Tiritamm 2006 Tolkien, J.R.R. "Lõpetamata lood : Númenor ja Keskmää"
Sash	Uusjärv			
Kristel	Weidebaum	Weidelbaum, Kristel registris Weidebaum, Kristel all	Sama isik	Kristel Weidelbaum – Ersen 2001 Brown, Sandra "Armastuse trahvilöök"
Kristel	Weidelbaum			

Andmebaasis esinesid ka sarnase kirjapildiga nimedega kirjanikud Cathrin Butler ja Katrin Butler, kelle teosed on välja andnud üks ja sama kirjastus (Singoni), aga ERB-s on nad kirjanike registris eraldi. Sama kehtib ka nimede Pennie Jordan ja Penny Jordan puhul (mõlemad jällegi kirjastuselt Singoni). Kontrollides neid nimesid UNESCO rahvusvahelisest tõlkekirjanduse bibliograafilisest andmebaasist Index Translationum (<http://www.unesco.org/xtrans>), ilmneb, et Pennie Jordanit registris ei ole, küll aga on seal Penny Jordan, kelle nime all esineb ka Singoni avaldatud raamat "Armastuse tagasitulek". Cathrin Butler ja Katrin Butler on mõlemad UNESCO andmebaasis, aga ainult kirjastuse Singoni teostega, nii et nende puhul ei julge käesoleva teose autor väita, kas tegemist on ühe või kahe isikuga ning loeb nad eraldi autoriteks.

Seega esines ka 2000ndatel välja antud teoste vormistamises puudusi, millest kirjutas Möldre. Kuigi endiselt ollakse vahel hooletud autori nime trükkimisel teavikusse, esineb seda siiski harva, tõlkijate nimede sisestamisel ollakse aga hoopis juhuslikumad ning hooletumad. Lisaks esineb üllatavalt palju erisusi, hooletus- ja ühildumisvigu tõlkijaandmete kandmisel rahvusbibliograafia andmebaasi.

6.3 Tõlgitud teoste, autorite ja tõlkijate arv

Aastatel 200–2009 anti välja inglise keelest eesti keelde tõlgitud teoseid 2738, seda koos korduustrükkide ning lisaks ka võrguteavikuna ilmunud teostega. Kui loetelust eemaldada sama tõlkija tõlkes ilmunud teaviku kordustrukid ja võrguteavikuna ilmunud teosed, jääb aastatel 2000–2009 ilmunud tõlgete arvuks 2669. Edaspidi ei ole kordustõlkeid, kui tõlke autoriks on sama inimene, ega ka võrguteavikuna ilmunud teoseid, neil aastatel ilmunud tõlgete koguarvu kaasatud. Raamatutoodangu statistikasse on aga ka kordustrukid ja võrguteavikud sisse arvestatud.

Aastatel 2000–2009 anti inglise keelest tõlgitud ilukirjanduslikke teoseid Eestis välja 1187 autorilt. 26 teosel (koos korduustrükkidega 28) ei ole autorit märgitud. Tegemist on enamjaolt antoloogiate, luulekogumike, aforismidega. Vaid üks teos ilmus 766 autorilt, neist 14-l ilmus vaadeldud vahemikul ka teose kordustruk või avaldati sama teos ka võrguteavikuna. Kaks teost avaldati 196 autoril, 16-l ilmus üks teostest lisaks ka võrguteaviku või kordustrukina. 80 autorilt avaldati 3 teost, neist 6-l avaldati kas ühest või enamast teosest ka kordustruk/võrguteavik. Neli teost ilmus 50 autorilt, neist 4-l ilmus ühest või enamast teavikust ka kordustruk. Viis teavikut ilmus 18 autorilt, neilt ühel ilmus

ühest teosest ka kordustrukk. 6 teavikut ilmus 19 autorilt, ühe autori üks teavik ilmus ka võrguteavikuna ning ühelt ilmus võrguteavikuna 2 teavikut. Seitse teavikut avaldati 15 autorilt, ühel neist avaldati viis teavikut lisaks ka võrguteavikuna. Kaheksa teavikut avaldati 10 autorilt, neist ühe autori kolm teavikut ilmusid ka võrguteavikuna. Üheksa teost ilmus neljalt autorilt, kümme teost kolmelt, ühe autori ühest teosest ilmus ka kordustrukk. Autorid, kellelt avaldati aastatel 2000–2009 üle 10 raamatu, on välja toodud tabelis 5.

Tabel 5. Aastatel 2000–2009 rohkem kui 10 teosega esindatud autorid

Autor	Ilmunud teoste arv	Lisaks kordustrukke/võrguteavikuid
Cameron, Stella	11	3
Chase, James Hadley, pseud	11	
Francis, Dick	11	
Granger, Ann	11	
Vonnegut, Kurt	11	
Brown, Carter, pseud	12	
Grisham, John	12	
Robards, Karen	12	
Cornwell, Patricia Daniels	13	
Mallery, Susan	13	4
Patterson, James	13	
Pilcher, Rosamunde	13	1
Steel, Danielle	14	
Durrell, Gerald	15	

Ludlum, Robert	15	
Doyle, Arthur Conan	16	
Berrister, Inga	18	
Maugham, William Somerset	24	
Stout, Rex	24	
Gardner, Erle Stanley	25	
Krentz, Jayne Ann	25	
Pratchett, Terry	34	
Brown, Sandra	36	
Christie, Agatha	44	1
Roberts, Nora, pseud	59	
Cartland, Barbara	88	

Ingliskeelse ilukirjanduse tõlkeid andis vaadeldud ajavahemikul välja 72 kirjastust, kusjuures kümne aasta jooksul vaid ühe 22 kirjastust. Üle saja raamatu andsid sel ajavahemikul välja kuus kirjastust: Tänapäev, Odamees, Eesti Raamat, Singoni, Varrak, Ersen (koos kaubamärk Amoriga). Kaks teistest tuntavalt suuremat ingliskeelse ilukirjanduse eestinduste väljaandjat olid Varrak (497 nimetust) ja Ersen (1031 nimetust). Järgnevas tabelis (tabel 6) on toodud kirjastused ning nende poolt ajavahemikul 2000–2009 välja antud ingliskeelsete ilukirjanduste eestinduste arv.

Tabel 6. Andmebaasis esinenud kirjastused koos väljaantud teoste arvuga

Kirjastus	Andmebaasis esinenud teoste arv
Aas & Toim	1
AIM Raamatud	1

Ajakirjade Kirjastus	1
Allika	1
Allikaäärne	1
Birgitta	1
Draakon & Kuu	1
Eesti Draamateater	1
Egmont Estonia	1
Fontese Kirjastus	1
Hea Karjane	1
Hermes	1
Humare	1
Ilo	1
Kirjastus Rosemary Black	1
K-Kirjastus	1
M. Atso	1
Mantra Kirjastus	1
Päästearmee Eestis	1
R. Adang	1
Scriptum	1
Vastus	1
Jumalikud Ilmutused	2

Koolibri	2
Nebadon	2
Suur Eesti Raamatuklubi	2
Tammerraamat	2
Vagabund	2
Väike Vanker	2
Ajaraamat	3
Atlantise Kirjastus	3
Byronet	3
Eesti Luuleliit	3
Festart	3
Ilmamaa	3
Tartu Ülikooli Kirjastus	3
Eesti Keele Sihtasutus	4
Goldratt Baltic Network	4
Kirjastuskeskus	4
Kultuurileht	4
Logos	4
Maalehe Raamat	4
Härmametsa Talu Kirjastus	5
Salasõna	5

Skarabeus	5
Avita	6
Valgusesaar	6
Eesti Ekspressi Kirjastus	9
Huma	9
Pilgrim	9
Eesti Entsüklopeediakirjastus	10
Tiritamm	11
Kunst	12
Kupar	12
Tormikiri	12
Sinisukk	16
Kuldsulg	19
Eesti Päevaleht	21
Canopus	26
Perioodika	27
Olion	28
Hotger	47
Katariina	63
Pegasus	67
Elmatar	78

Fantaasia	99
Tänapäev	111
Odamees	126
Eesti Raamat	140
Singoni	150
Varrak	497
Ersen (koos Amoriga)	1031

Selliseid kirjanikke, kelle kõik eestikeelsed teosed pärinevad ühe tõlkija sulest, on 49. Neilt kirjanikelt pole kas ei enne uuritavat perioodi ega ka hiljem eestikeelseid teoseid ilmunud või on ka varem või hiljem ilmunud eestikeelsete teoste tõlkijaks olnud alati üks ja sama inimene (11 juhtu).

Tõlkijaid esines andmebaasis 647 erineva nimekujuga. Siia on näiteks sisse arvestatud kord ühe, kord kahe perekonna- või eesnimega esinevad tõlkijad (nt Tiina Kerm ja Tiina Kerm-Koppel, Kristjan Jaak ja Kristjan-Jaak Kangur) ning trükivigadega esinevad tõlkijate nimed. Tõlkijate nimesid kontrolliti seejärel veel kord, et teha kindlaks, kas on tegemist ühe ja sama isikuga või on vaatamata sarnasele kirja pildile tegemist kahe eraldi tõlkijaga. Peale teavikute veelkordset kontrolli (mis nime alla on lisatud tõlkija registrisse, kuidas on nimi trükitud raamatusse) jääb tõlkijate koguarvuks 624. Tõlkija oli märkimata 10 teosel.

Osadel teostel oli algselt märgitud vaid paar tõlkijat ja lisatud "jt". Sellised teosed otsiti veel kord ERB-s üles ja lisati seejärel kirje 'teised autorid' väljalt andmebaasi ka ülejäänud tõlkijate nimed.

Kolmel korral esines tõlkijanimena äratuntav pseudonüüm: Ats, Contra, Mathura. Ühel teosel (Jack London "Ürgne kutse") on tõlkija asemele märgitud vaid Aas & Toim (kirjastus).

Esines ka juhtumeid, kus andmebaasi kirjes oli kirjas vaid eesnime initials: H. Allikas, H. Greenbaum, E. Heinaste, K. Kaer, M. Kõvamees, M. Luht, E. Luts, K. Mees, A. Mägi, M. Parras, V. Pedajas, G. Pärn, L. Rajandi, R. Relde, V. Rummel, E. Siimson, A. Tann, A.

Ujap, A. Viidik. Sellised teosed otsiti ERB-st uuesti üles ja kontrolliti tõlkija nime 'teised autorid' väljalt.

Uuritava perioodi jooksul oli inglise keelest eesti keelde tõlkinud vaid ühe ilukirjandusliku teose 282 tõlkijat. Kaks ilukirjanduslikku tõlget oli sel vahemikul ilmunud 101 tõlkijalt, kolm teost 64 tõlkijalt, neli teost 36 tõlkijalt, viis teost 33 tõlkijalt. Kuue ilukirjandusliku teose tõlkega oli esindatud 17 tõlkijat, seitsmega 8 tõlkijat, kaheksaga 10 ja üheksaga 10 tõlkijat. 40-l tõlkjal ilmus uuritud aastatel 10–19 ilukirjanduslikku tõlget, 10 tõlkijalt ilmus kümne aasta jooksul 20–29 tõlget.

Tõlkijad, kellelt ilmus aastatel 2000–2009 inglise keelest tõlgitud ilukirjandustõlkeid 30 ja enam:

- Eichenbaum, Allan – 30 tõlget
- Jesmin, Riina – 30 tõlget
- Linnart, Jana – 32 tõlget
- Vestel, Ruth – 34 tõlget
- Habicht, Juhan – 36 tõlget
- Tamm, Ketlin – 46 tõlget
- Jälle, Ülle – 49 tõlget
- Luts, Eva – 57 tõlget
- Suursalu, Karin – 57 tõlget
- Puskar, Raili – 60 tõlget
- Liivamägi, Urve – 61 tõlget
- Piirimaa, Matti – 69 tõlget
- Planhof, Maia – 94 tõlget
- Jaagu, Tõnis – 147 tõlget

Eesti Kirjanike Liidu Tõlkijate sektsioonil on 26. märtsi 2014. a seisuga 79 liiget. Käesoleva töö raames koostatud tõlkijate loendist (2000–2009 inglise keelest eesti keelde ilukirjanduse tõlkijad) kuuluvad sektsiooni 24 tõlkijat. Need tõlkijad on:

- Feldbach, Inna
- Habicht, Juhan
- Kaer, Krista

- Kaldmaa, Kätlin
- Kangro, Maarja
- Kareva, Doris
- Krull, Hasso
- Kruus, Pille
- Must, Ann
- Ojamaa, Liisi
- Pakk, Triinu
- Ross, Kristiina
- Rähesoo, Jaak
- Saluri, Piret
- Sirkel, Mati
- Soomre, Mati
- Tael, Triin
- Talvet, Malle
- Trummal, Mart
- Unt, Kersti
- Uusjärv, Sash
- Varik, Aet
- Velsker, Eva
- Väljataga, Märt

6.4 Luule tõlkijad

Jüri Talvik on kirjutanud (1986: 62), et peaaegu üldomaksvõetud reegliks on see, et luulet tõlgivad luuletajad või vähemalt literaadid, kelles varjub poeesia vaim.

Käesoleva magistritöö raames koostatud andmebaasis esines 56 teost, mis olid kas tervenisti luuleteavikud või milles esines luuletusi või värsse. Arvesse läksid aga vaid need, mille puhul oli ERB-s märgitud või mille pealkirjast tuli välja, et tegemist on luulega, ning need, mille puhul oli eraldi välja toodud, et luule/värsid tõlkis teine tõlkija. Ingliskeelse luule tõlkeid avaldati neil aastatel 50 tõlkijalt. Kõige enam ilmus luuletõlkeid Peep Ilmetilt, 13 tõlget, kusjuures kõik olid Varraku teosed. Doris Karevalt ilmus 5, Märt

Väljatagalt 4 tõlget. Kõik need inimesed on ka ise luuletajad. Viielt tõlkijalt ilmus neil aastatel 3 tõlget, kaheteistkümnelt 2 tõlget ning vaid 1 luuletõlge ilmus sel perioodil kolmekümnel tõlkijal. Ühe tol perioodil luulet tõlkinud inimese tausta ei õnnestunud teada saada, seitse inimest ei olnud ise luuletajad ega kirjanikud-kirjandusteadlased, viis inimest olid tõlkijad, ülejäänud olid aga kirjanikud-luuletajad või kirjandusvaldkonnaga tihedalt seotud inimesed.

6.5 Juhutõlkijad

Kui algselt jääb andmebaasile tuginedes vaid ühe teose tõlkinute arvuks 305, siis pärast selliste juhtude eemaldamist, kus tõlkija esineb loendis selle tõttu, et ta nimi on sisestatud osadel juhtudel valesti, tuleb juhutõlkijate arvuks 282. Kõigi nende nimedega sooritati veel kord ERB-s otsing, et kindlas teha, ega need inimesed pole hiljem enam midagi tõlkinud või tõlkinud lisaks ilukirjandusele ka aimekirjandust või teistest keeltest. Pärast teistkordset otsingut ERB-s langes nende arv, kes tõlkis aastatel 2000–2009 ühe ilukirjandusliku teose inglise keelest ja kes käesoleva magistritöö kirjutamise ajaks (seisuga veebruar 2014) rohkem polegi midagi trükitud avaldanud, 83 peale.

Selliseid tõlkijaid, kes on peale uuritava ajavahemikul tõlgitud ühe ilukirjandusliku teose tõlkinud veel ühe teaviku, on 41. Tõlkijaid, kellelt on praeguseks ilmunud lisaks kaks tõlget, on 26. 21-l tõlkijal on ilmunud veel kolm tõlget, 5-l tõlkijal neli tõlget ning 18-l tõlkijal veel viis tõlget. Tegemist ei ole aga tihti ilukirjandustõlkega ega alati ka inglise keelest tõlgitud teosega.

Juhutõlkijate tõlkeid, kui võtta aluseks vaid need tõlkijad, kellelt ongi tänaseks päevaks vaid üks tõlge ilmunud, ilmus aastatel 2000–2009 29 kirjastuselt. 16 kirjastuselt (kõik väikekirjastused) ilmus vaid 1 juhutõlkija tõlge. Kõige enam andis juhutõlkijate tõlkeid välja Ersen, koos Ersenile kuuluva kaubamärgi Amor väljaannetega kokku 19. Järgnesid Odamees (12 juhutõlkija tõlget) ning Varrak ja Tänapäev mõlemad 5 tõlkega. Kui vaadata aga nimetatud kirjastuste andmebaasis esinenud raamatunimetuste arvu, siis moodustavad juhutõlkijate tõlked vaevumärgatava osa.

Kui võtta jällegi aluseks vaid ühe tõlkega piirdunud tõlkijate (83 inimest) tõlked, siis aastate lõikes väga suuri erinevusi või seaduspärasusi juhutõlkijate esinemises ei ole märgata. Aastatel 2000–2003 oli juhutõlkijate esinemine inglise keelest tõlgitud

ilukirjanduse tõlgete osas 13 teavikut aastas, vahepeal see arv küll langes (2006. aastal 3 teavikut, 2007. aastal vaid üks), kuid 2008. ja 2009. aastaks oli arv tõusnud taas üheksa juhutõlkeni.

Kui vaadata ka neid tõlkijaid, kes lisaks sellele ühele teosele, millega nad käesolevas andmebaasis esinesid, on veel tõlkinud ühe teaviku (41 tõlkijat), tuleb tõdeda, et üle pooltel juhtudel (23 tõlkijat) ei olnud järgmine tõlge ilukirjanduslik. 22 tõlkija järgmine või eelnev tõlge ilmus samalt kirjastuselt, kelle välja antud teosega esineti andmebaasis. 11 juhul ilmus teine tõlge samal aastal, 13 korral järgneva(te)l aastatel. Kui tõlked ei ilmunud samal aastal, jäi tõlgete vahele üheteistkümnelt korral aasta, kuuel korral kaks aastat, viiel juhul neli aastat, kolmel juhul viis, kolmel juhul seitse aastat ning ühel juhul kolm, ühel üksteist aastat. Kui arvutada sealt keskmine, teeb see kahe tõlke vahele jäävaks perioodiks 3,1 aastat. Kirjastustest oli selles tabelis kõige rohkem esindatud Ersen (koos Amoriga 8 juhul), Varrak (6 juhul) ja Odamees (4 juhul).

Kaheksal tõlkijal, kes lisaks andmebaasis esinevale ühele teosele olid käesoleva magistritöö kirjutamise hetkeks tõlkinud lisaks kaks teost (kokku oli selliseid tõlkijaid 26), olid ka teised tõlked ilukirjanduslikud. Seitsmel tõlkijal oli kõik kolm tõlget andnud välja üks kirjastus. Viie tõlkija tööd on avaldanud Varrak, nelja Ersen + Amor, kolme Tänapäev.

Käesolevas andmebaasis vaid ühe tõlkega esinenud tõlkijatest 21-l on trükitis ilmunud veel kolm tõlget, neist kuuel kõik ilukirjanduslikud. Viiel andmebaasis vaid ühe tõlkega esinenud tõlkijal on lisaks ilmunud veel 4 tõlget, ühel neist on kõigi puhul tegemist ilukirjandustõlkega. Kuueteistkümnelt andmebaasis ühe tõlkega esinenud tõlkijal on lisaks ilmunud 5 tõlget, neist viiel kõik ilukirjanduslikud.

Kahe tõlkega andmebaasis esinenud tõlkijatest (101 tõlkijat) ongi vaid kahe tõlkega piirdunud 18 tõlkijat, 15 tõlkijal on lisaks ilmunud veel üks tõlge, 7 tõlkijal on lisaks ilmunud kaks tõlget, 7 tõlkijal lisaks kolm tõlget. 16 tõlkija ilmunud tõlgete koguarv jääb alla 10. Ülejäänud 38 tõlkijal on trükitis ilmunud 10 ja rohkem tõlget. 23 tõlkijat on lisaks inglise keelele tõlkinud ka muudest keeltest (soome, vene, prantsuse jms) või inglise keelde.

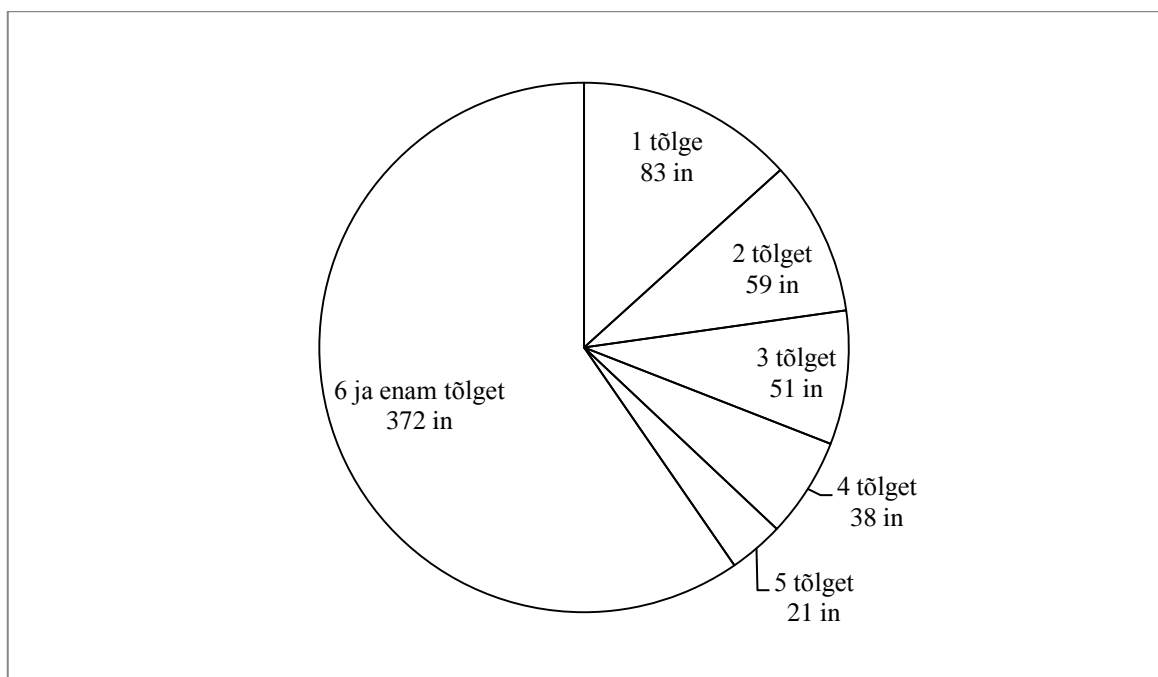
Andmebaasis kolme tõlkega esinenud 64 tõlkijast pole rohkem tõlkinud kümme inimest. Viielt tõlkijalt on lisaks ilmunud veel üks tõlge, neljalt kaks tõlget. 16 tõlkijal on lisaks

ilmunud 3–6 tõlget. Ülejäänud 29 on tõlkimisega aktiivsemalt tegelenud, seitse neist on tõlkinud ka teistest keeltest või inglise keelde.

Nelja tõlkega andmebaasis esinenud tõlkijatest (36 tõlkijat) on nelja tõlkega piirdunudki vaid 5 tõlkijat, neljal tõlkijal on ilmunud veel üks tõlge ning kümnel tõlkijalt on lisaks ilmunud 2–5 tõlget. 17 tõlkijat tegeleb tõlkimisega pidevamalt, neist viis tõlgib ka mõnest teisest keelest.

Andmebaasis viie tõlkega esinenud 33 tõlkijast on viie tõlkega piirdunud vaid 1 tõlkija. Kahelt tõlkijalt on lisaks ilmunud üks tõlge, ühelt kaks tõlget. Kolm ja neli tõlget on samuti lisaks ilmunud vaid ühelt tõlkijalt. Ülejäänud tõlkijad on aktiivsemad. Kolm andmebaasis viie tõlkega esinenud tõlkijat võiks liigitada klassikute hulka kuuluvaks: Georg Meri, Hans Luik, Harald Rajamets.

Ülevaatliku pildi andmebaasis esinenud tõlkijate ja nende praeguseks ilmunud tõlgete koguarvust saab jooniselt 1. Eraldi on välja toodud tõlgete koguhulk aga vaid EKL Tõlkijate sektsiooni liikmeks astumise normini ehk kuni kuue tõlkeni.

Joonis 1. Andmebaasis esinenud tõlkijate arv ja nende praeguseks ilmunud tõlgete koguarv.

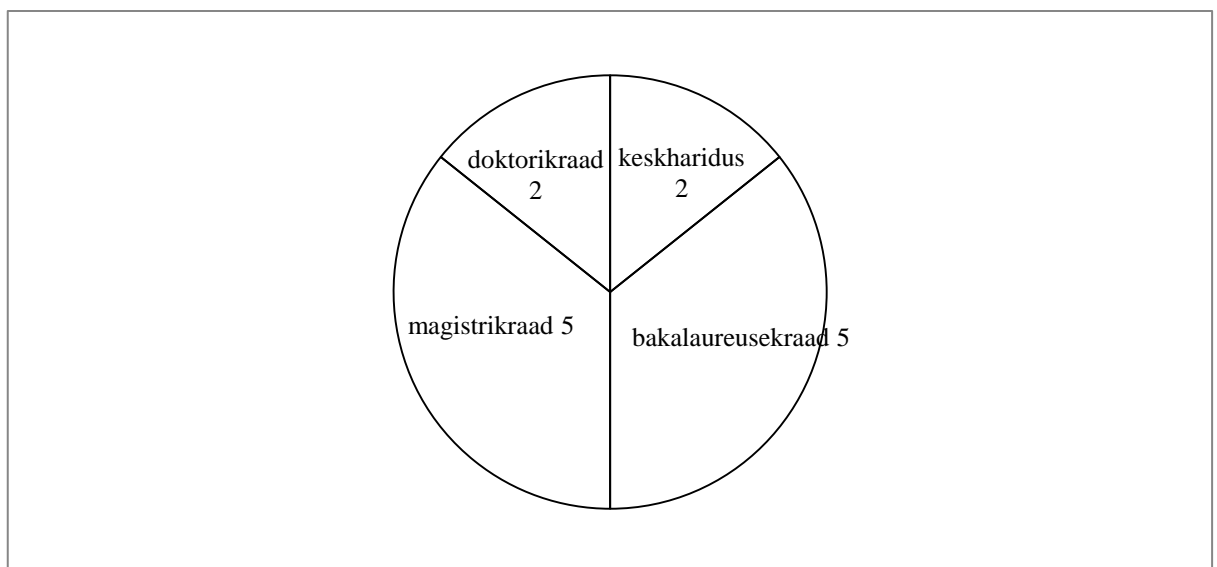
Seega kui arvutada välja arv, kui paljud andmebaasis esinenud tõlkijatest on praeguseks avaldanud kuus või enam tõlget, tuleb nende arvuks 373 seega u 60 % ingliskeelsete

ilukirjandusteoste tõlkijatest on pidevad tõlkijad, kes soovi korral saaksid teha avalduse Tõlkijate sektsiooni liikmeks astumiseks.

6.6 Juhutõlkijate küsitlus

Et tegemist ei oleks vaid numbritega ning teadmisega, et Eestis tegutses uuritud ajavahemikul nii ja nii palju tõlkijaid, viidi juhutõlkijate seas läbi küsitlus, et saada taustinformatsiooni nende haridusliku ja erialase tausta, tõlkekogemuse ning tõlkimist puudutavate arvamuste kohta.

46 juhutõlkijale saadeti palve vastata küsimustikule, mis sisaldas 34 küsimust. Küsimustikule vastas 14 inimest, kellest 12 kuulusid uuritaval vahemikul vanusegruppi 26-40 ning kaks vanusegruppi 41-55. Vastanute haridustaset iseloomustab joonis 2.

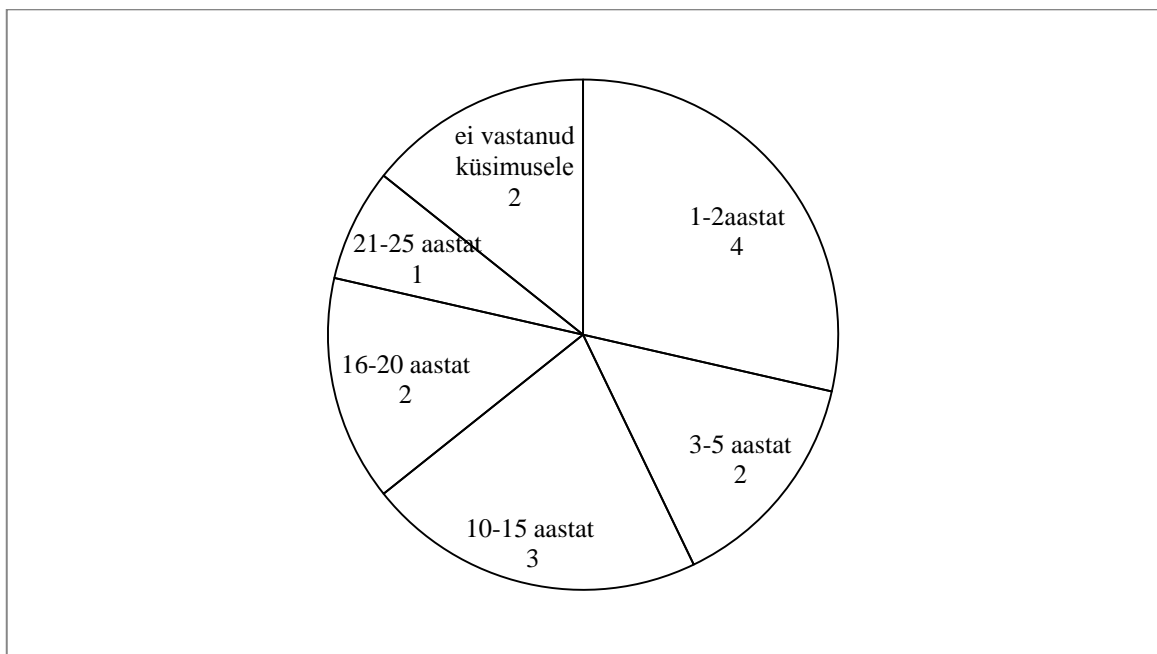
Joonis 2. Juhutõlkijate haridustase. Number joonisel näitab selle vastusevariandi valinud vastanute arvu.

Üheksal vastanul oli filoloogiline kõrgharidus, kahel küll lõpetamata. Omandatud erialad olid eripalgelised: inglise filoloogia (k.a gümnaasiumi inglise keele õpetaja, inglise keel ja kirjandus), keeleteadus, ajalugu, disain, eesti filoloogia, eripedagoogika, keemia, õigus, sotsiaaltöö, kirjandusteooria ja semiootika. Kaks küsitlusele vastanut märkis, et neil on tõlkealane kõrgharidus (ühel küll lõpetamata). Samas aga kui paluti eriala nimetada, ei vastanud üks midagi, teine oli õppinud filoloogiat, kõrvalerialana suulist ja kirjalikku tõlget.

Küsitlusele vastamise hetkel töötas kaks vastanut ettevõttes, kus tõlketekstidel on oluline koht – üks on toimetaja, teine töötab haridusvaldkonnas. Kaks vastanut töötab vabakutselise tõlkijana, kuid lisaks omavad ka põhitööd (ühel töö tootmisettevõttes, teine tegeleb ettevõtlusega). Ametitest olid veel esindatud professor, inglise keele õpetaja, teadustööga tegelemine, vabakutseline (mis alal, ei täpsustatud, kindlasti mitte tõlkeala, sest tõlkimine ei olnud põhitegevuseks märgitud), müügitöö (keemiaaparatuur), nõunik, personalijuht, õppejõud/SA tegevjuht.

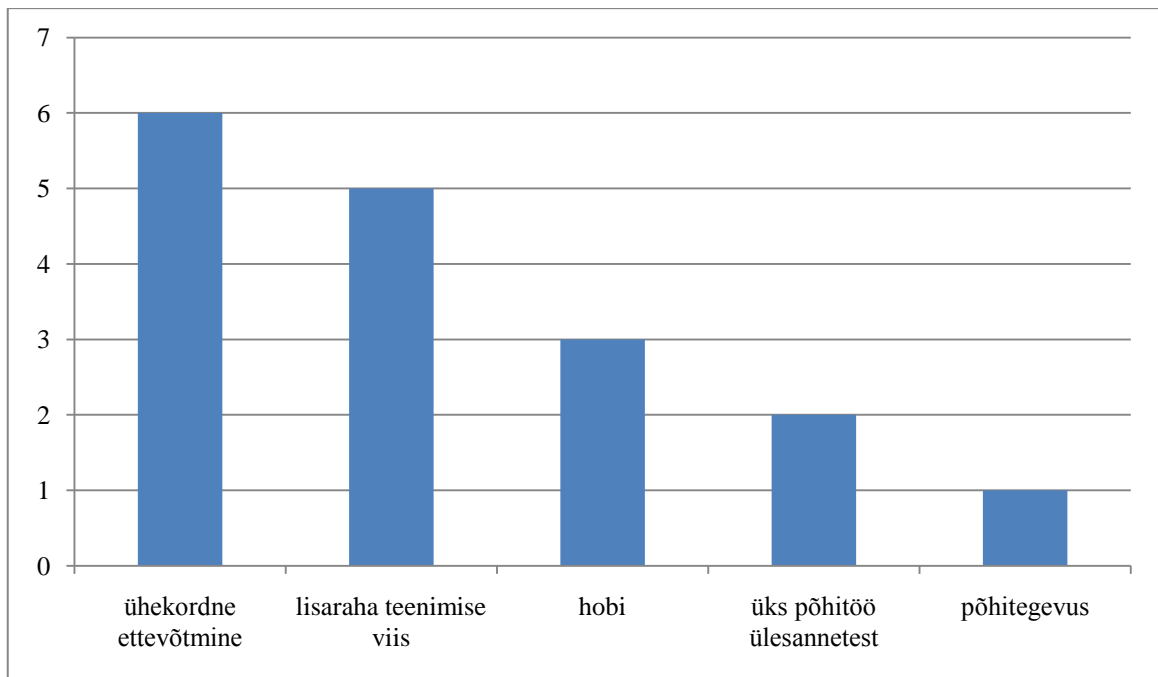
Tõlkekoolitus(t)el oli osalenud viis vastanut.

Inglise keel on esimene võõrkeel 11 vastanul. Üldine tõlkestaaž varieerus ühest kahekümne viie aastani (vt joonist 3).

Joonis 3. Üldine tõlkestaaž. Number joonisel näitab selle vastusevariandi valinud vastanute arvu.

Enamus vastanute jaoks oli tõlkimine ühekordne ettevõtmine ja lisaraha teenimise viis. Täpsem vastusevariantide jaotus on välja toodud joonisel 4 (valida oli võimalik mitu vastusevarianti).

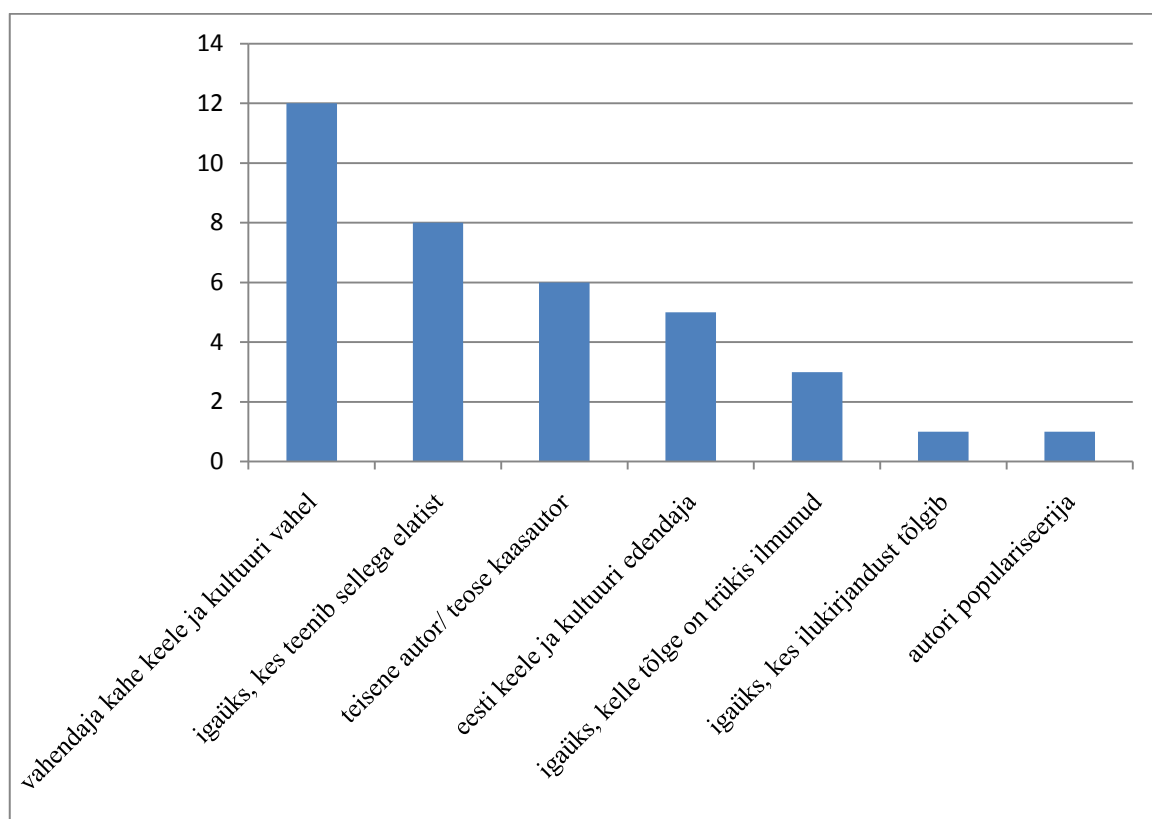
Joonis 4. Ilukirjandusteose tõlkimine oli ...

Küsitluses osalenutel paluti defineerida ka tõlkimist. Esines nii lakoonilisi vastuseid, et tõlkimine on ühes keeles kirjutatu teises keeles vahendamine, kui ka selliseid, kus mainitakse autori stiili edasiandmist, sihtgrupile kohandamist, mõtte täpset edasiandmist. Iseloomustamaks erinevaid arusaamu sellest, mida tõlkimiseks või tõlkimise juures tähtsaks peetakse, on järgnevalt välja toodud pakutud vastused:

- Informatsiooni vahendamine võimalikult väikeste kadudega. Ilukirjandusliku teksti puhul ennekõike autori keelekasutuse tunnetamine ja selle edastamine sihtkeeles.
- Teksti/jutu sisu ja vormi 'teisendamine' sihtgrupile arusaadavasse vormi/keelde.
- Teksti kaudu teise kultuuri ja mõttemaailma vahendamine paljude salakaridega.
- Tõlkimine on teise inimese raamatu omas keeles uuesti kirjutamine. Tõlkija pole autor, aga ta peab suutma kirjutada teksti nii, nagu ta oleks autor. Selline õigustest ilma jäetud autor, kes ei saa teha ühtki otsust, muuta ega täiendada. Kuid kelle tekst peab olema selline, et kui 'päris' autoril oleks võimalik seda võõras keeles lugeda, siis tunneks ta teksti ilmeksimatult ära kui enda kirjutatu. "Jah, see on minu tekst!", peab autor hüüdma. Lisaks sellele peab tõlge töötama kultuuriruumis, selle vastuvõtuvõimet ja mahtuvust peab tõlkija suutma adekvaatselt hinnata.
- Kirjutatu mõtte võimalikult tõetruu edasiandmine koos kõigi nüanssidega, sh võõrkultuurile omaste nähtuste tõlkimine eelistatavalt ilma joonealuste selgitusteta.
- Tõlkimine on teksti edastamine teises keeles, kui see oli originaalselt esitatud.

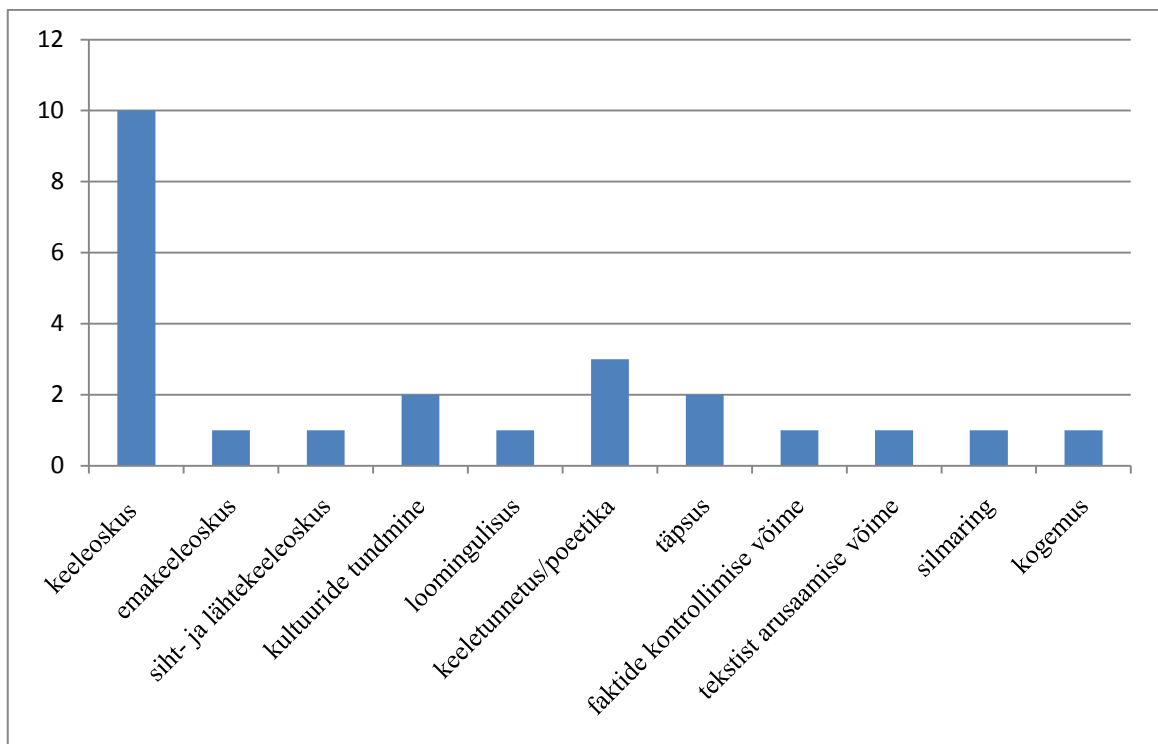
- Teksti ümberpanek teise keelde.
- Teksti mõtte edasiandmine ühest keelest teise.
- Teksti teisendamine ühest keelest teise keelde, säilitades võimalikult täpselt teksti mõtte, sisu ja stiili.
- Nii kirjalik kui suuline ühest keelest teise keelde teksti vahendamine.
- Võõrkeelse teose vm teksti mõtte ja väljendusviisi võimalikult täpne ja selge edasiandmine sihtkeeles.
- Teksti edasiandmine teises keeles.
- Võõrkeelse teksti võimalikult autentne edasiandmine muus keeles. Oluline on siinkohal tabada autori keelelist rütmi ja tunnetada emotsioone teksti taga.
- Teksti loominguline vahendamine lähtekultuurist tulemkultuuri? Definitsioon võib ka varieeruda vastavalt konkreetsele tõlkeülesandele.

Ilukirjanduse tõlkijat peetakse enamasti eelkõige vahendajaks kahe keele ja kultuuri vahel. Teised ilukirjanduse tõlkija määratlused ja esinemissagedus on ära toodud joonisel 5 (jällegi sai küsitluses valida mitu endale olulist varianti või lisada omapoolne määratlus).

Joonis 5. Ilukirjandus tõlkija on ...

Ilukirjanduse tõlkimisel peetakse tähtsaimaks keeleoskust. Vastanud said küsitluses valida vaid ühe väljapakutud vastusevariandi kolmest: keeleoskus, tõlkekoolitus, kogemus või kirjutada oma vastuse. Vaid ühel korral valiti tähtsaimaks kogemus, tõlkekoolitust ei mainitud aga kordagi. Kõige põhjalikum ja mitmeid olulisi aspekte välja toov vastus tuli inimeselt, kes on ametilt toimetaja. Ta kirjutas, et "tähtsaim on tekstist arusaamise võime, oskus vahendada üht kultuurikonteksti teisele kultuurikontekstile, silmaring, täpsus, võime kontrollida faktoloogiat, poetika tunnetamine". Täpsema ülevaate oluliseks peetud omadustest ning oskustest annab joonis 6.

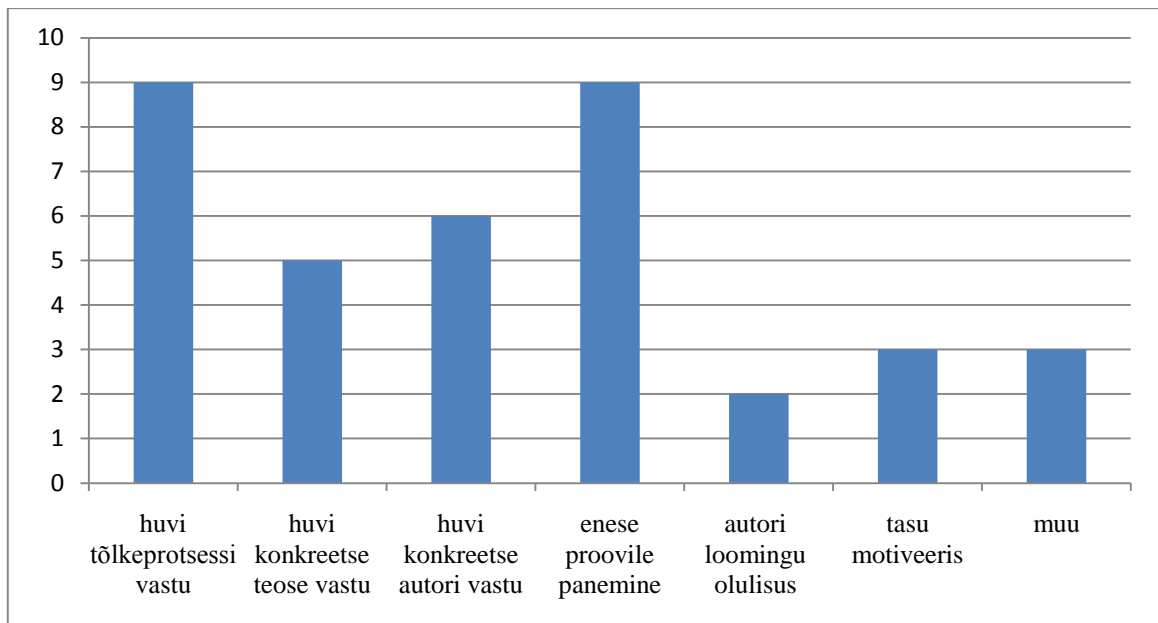
Joonis 6. Ilukirjanduse tõlkimisel on olulisim ...

Ennast määratles ilukirjanduse tõlkijana kolm vastanut.

Tõlkimise juurde sattus kümme vastanut enese initsiatiivil, neli tuttavate soovitusel. Kuus vastanut saavutas kontakti kirjastusega tuttavate abil. Viis vastanut võttis kirjastusega ise ühendust, saatis meili, CV või mõlemad. Üks vastas ajalehes ilmunud kuulutusele. Ühel juhul soovitas õppejõud õppetöö raames tehtud tõlget oma tuttavale kirjastajale.

Proovitöö pidi tegema neli vastanut.

Tõlketöö vastuvõtmise põhjuseks oli võrdselt nii huvi tõlkeprotsessi vastu kui ka enese proovilepanemine. Ülevaate teistest põhjustest (küsitluses sai valida mitu põhjust ja lisada ka oma põhjuse või kommentaari) ja nende esinemise sagedusest saab jooniselt 7.

Joonis 7. Tõlketöö vastuvõtmise põhjused.

Tabelis toodud "muu" on küsitluses osalenute omalt poolt lisatud variandid, mis olid järgmised:

- Tundsin, et Eesti vajab seda teost just minu tõlkes.
- Mul oli üht-teist juba valmis sahtlisse tõlgitud, neid kirjastusele pakkusingi.
- Keele paremaks omandamiseks.

Tõlkeprotsess kujunes raskemaks, kui oldi enne tõlkima asumist arvatud, viie vastanu meelet. Neli inimest vastas, et tõlkeprotsess kujunes selliseks, nagu oli arvatud. Kahe vastanu jaoks kujunes tõlkeprotsess kergemaks, kui algselt oli arvatud. Kolm ei kasutanud etteantud vastusevariante, vaid lisasid isikliku kommentaari:

- Ma teadsin, et tegemist on raske tekstiga. Ütleme nii, et tõlkeprotsess kujunes kireglikumaks, kui olin arvanud.
- Mul polnud ootusi, tõlkisin huvi pärast 5–6 lasteraamatut "sahtlisse".
- Olin juba varem tõlkinud.

Tõlke kohta said kirjastuselt tagasiside kuus vastanut. Kahe vastanu meelet oli tagasiside positiivne, abistav ning õpetav. Ühel juhul vastati, et see on üheks põhjuseks, miks enam tõlkimisega ei tegeleta. Lisaks olid vastanud tagasiside kohta kirjutanud järgmisi kommentaare:

- Mitte liiga positiivne, kuid õigustatud.
- Positiivne, kuid mitte õpetav.
- Kõhklev.
- Minimaalne.
- Arvan, et tõlget puudutavat tagasisidet oli sellepärast nii vähe, et tõlge oli tasemel ja professionaalne.
- Kuna kirjastasin ise, siis oleksin pidanud olema korraga kahes rollis.

Küsitlusele vastanuil paluti ka iseloomustada, milliseks kujunes koostöö kirjastusega. Vastused olid järgnevad:

- Ebamääraseks, kuna puudus täielik selgus, millal teos lõpuks trükki jõuab ning seetõttu viibis ka töötasu saamine.
- Rahuldavaks. Kummalgi poolel ei olnud teineteisele etteheiteid ega ka suuri kiidusõnu.
- Ausalt öeldes ei mäleta. Keegi vist natuke parandas ja toimetaja ütles, et tavaliselt kardab filolooge, aga minu tekst olla heas mõttes üllatanud. Olin üliõpilane, tasu oli seega teretulnud hoolimata suuruselt.
- Peamiselt vaidlesime kaanekujunduse ja keeleteoimendamise mõningate nüansside üle. Kõik läks ladusalt.
- Suurepärane kogemus, kolm erinevat toimetajat, kellest viimane tühistas enamuse eelmiste parandustest, samas andes tõlgitule palju lisaväärtust.
- Ise tõlkisin, ise kirjastasin, ise kandsin kulud. Raamatuid siiaaani hulk müümata ja seisavad mul kodus.
- Põhimõtteliselt positiivne, kuid erilise edasise huvita. Võtsin nendega kontakti, pakkudes paari valmis ja paari osaliselt valmis tööd. Kuigi toimetusest öeldi, et toimetaja jäi tõlke kvaliteediga rahule ja küsiti, kas mulle võib edaspidi tõlkeid pakkuda, seda siiski ei tehtud (kuigi vastasin jaatavalt). Tundus, et "uute nägude" järele polnud vajadust.
- Asjalik, ent mitte innustav.
- Koostöö oli minimaalne, sh väga napsõnaline
- Kirjastus pakkus välja raamatud, mina tõlkisin ja saatsin tõlked kirjastusele. Kirjastus toimetab ja andis teada, millal raamat trükki läheb ja millal poodidesse.
- Väga meeldiv ja arendav.

- Okei.
- Hea.

Ametlik leping sõlmiti kõigi vastanutega, v.a üks, kes kirjastas oma tõlke ise. Töötasuga jäi rahule kaheksa vastanut, kuus ei jäänud. Kõik vastanud, v. a üks, kes oli ise nii tõlkija kui ka teose väljaandja, vastasid, et honorari kättesaamisel probleeme ei esinenud.

Tõlke esitamise tähtaeg oli mõistlik kaheteist vastanu meelest neljateistkümnest, kuid tõlke esitasid tähtajaks kõik vastanud.

Oma tõlke kvaliteediga olid vastanud rahul: kuus vastanut pidas oma lõplikku tõlget heaks, neli väga heaks ja neli rahuldavaks.

Küsitlertulil paluti vastata ka küsimusele, kas tulevikus ollakse valmis veel ilukirjanduslikke teoseid tõlkima. Vastanuist ükski ei välistanud võimalust, et neilt ilmub kunagi veel ilukirjanduslikke tõlkeid. Kaheksa vastanut vastas kindlalt 'jah', kuus valis vastusevariandi 'võib-olla'. Tingimused, mil juhul ollakse nõus veel ilukirjandust tõlkima, olid järgmised:

- Kui on piisavalt vaba aega ning tasu on motiveeriv.
- Pensionil olles, kui lapsed suured.
- Kas oleksin? Tõstan esikohale tõlkimise eest saadava tasu. Kirjastamine on business, olgu kasumlikkusega kuidas on, aga tõlkijale tuleb töö eest maksta. Meil võetakse tõlkimist kui tööd, mida inimesed teevad hobi korras (ka teie küsitluses on vastusevariant, et tõlkimine on hobi). Ma ei räägi suurest tasust, ma räägin väarikast tasust. Ma ei näe eriti võimalust meie tavahonoraride eest võtta vastutust ja kohustust tõlkida mahukat ilukirjandust. Ilukirjanduse tõlkijana ära ei ela, muu töö kõrvalt seda pigem teha ei võtaks. Kui võtaks, siis peaks olema autor ja teos, mille puhul tunnen, et see on meie kultuuriruumis vajalik ja et keegi teine sellest üle ei käi. Et mul on selle autori suhtes kiindumus, mida saab lahendada ainult tõlkides.
- Kui leidub piisavalt vaba aega (mis on ebatõenäoline).
- Tingimusel, et tegu on väärtteosega, mille vahendamist ma pean oluliseks.
- Kui on inspireeriv teos.
- Kui keegi pakuks.

- Kui mulle sellist tööd pakutaks. Ja juhul, kui tähtaeg poleks liiga lühike, s.t oleks võimalik tõlkida oma põhitöö kõrval.
- Kui see oleks põhitegevus.
- Reaalne pakkumine, mõistlik tasu, mõistlik tähtaeg.
- Paindlik tähtaeg.
- Kui lõpetan doktoritöö, tekib loodetavasti jälle aega ilukirjanduse tõlkimiseks.

Kaheteist vastanu meelest peaks ilukirjanduse tõlkija töö olema rohkem väärtustatud, kahe meelest mitte, sest ühe vastanu meelest suudab hea tõlkija ise endale vajaliku maine kujundada. Kaheksa küsitletut vastasid, et väärtustamine peaks seisnema suuremas tasus, neli, et rohkemas meediakajastuses, üks, et oluline on nii tasu, meediakajastus kui ka nimi tiitellehel. Lisaks toodi välja järgmisi variante:

- Eks see sõltub tõlgi ja tõlke kvaliteedist, kas ja mil moel peaks töö olema väärtustatud. Kindlasti tagaks kvaliteetsema tõlke suurem tasu, kuid kas see ka piisava väärtustamisena tunduks tõlkijale, on iseasi.
- Arusaamine, et tõlkimine on samuti teatud moel kirjanikutöö, ehkki mööndustega.
- Autori kõrval saab tõlkijast ikkagi teose osaline. Pigem on oluline lugejate tunnustus.

Küsitletutel oli võimalus oma tõlkekogemuse kohta ka vabas vormis veel midagi lisada. Kommentaarid tõlkekogemusele olid järgmised:

- Tegu oli huvitavalt sisustatud kahe suvekuuga, mis õpetasid aega planeerima ning andsid teatava ettekujutuse enda võimetest tõlkijana. Lisaks on antud kogemust kasulik oma CV-s omada. Ei välista võimalust antud tööga uuesti tegelema hakata.
- Minule isiklikult lihtsalt ei sobi selline iseseisev töö. Küsimus ei ole tõlkimises konkreetselt, vaid lihtsalt asjaolus, et teadmine, et mul on palju tegemata tööd ootamas, ei istu mulle. Seetõttu ma tõlkimisega praktiliselt enam ei tegele.
- Minu põhiline kogemus on lähisugulase oma ja ilukirjanduse tõlkimine on Eestis tõesti idealistlik heategevus. Tegelikult on see suur ja väga tähtis kultuuri osa.
- Suurepärane viis selgusele jõudmiseks, kas inimesel on üldse eeldusi omaenese raamatu kirjutamiseks.

- Üldiselt tasub seda teha siis, kui on tekst, mida tõesti tahad vahendada, ja tunned, et keegi teine selle teksti jaoks nii hästi ei sobi. Ise kirjastamise puhul saab seda teha siis, kui oled valmis selle kuluka hobi eest peale maksma.
- Tundub, et kirjastuste kvaliteedinõuded on väga kõikumad. Tuntud tõlkijate väga auditavate tekstide kõrval kohtab massiliselt pealiskaudsust. Ilukirjandust lugedes löövad sageli silma üsna jämedad vead. Eriti sageli tõlgitakse väljendeid sõna-sõnalt, mitte mõtet edastades. Palju on konarlikkust lauseehituses. Hulk vigu tundub olevat põhjustatud tõlkija üldise kultuuritausta nõrkusest. Viimast on tunda ka populaarteaduslikes tekstides, kus tõlkija ilmselt lihtsalt ei tunne emakeelseid erialatermineid. Kokkuvõttes jääb mulje, et kuna tõlketöö on üsna madalalt tasustatud, sunnib see tõlkijaid rõhuma kiirusele ja ei jäta võimalust süvenemiseks. Hea meelega tõlgiksin hobi korras veel midagi, aga mitte "kiiruse peale".
- Kujunes nii, et liikusin ilukirjanduse juurest tarbetekstide juurde, kuigi edaspidi sooviksin tõlkida nii üht kui teist.
- Tõlkekogemus andis väga hea aluse võõrkeele osas, sõnavara suurenes oluliselt.

6.7 Pidevate tõlkijate kommentaarid

Tõlkimisega pidevalt tegelenud inimestele saadeti meili teel palve vastata seitsmele küsimusele:

E-kiri saadeti seitsmele inimesele. Valiku tegemiseks jagati aastatel 2000–2009 tõlkinud inimeste loetelu rühmadesse: need, kes tõlkinud sel perioodil kuus, seitse, kaheksa, üheksa, 10–19, 20–29, 30–39 teost. Igast rühmast saadeti palve küsimustele vastata sellele tõlkijale, kelle meiliaadress tähestiku järjekorras otsides esimesena leiti. Küsimustele leidsid aega vastata kolm tõlkijat: Jana Linnart, Maia Boltovsky (Evisalu) ning Triin Tael.

Allpool on ära toodud küsimused koos vastuste või vastuste kokkuvõtetega.

1. Kuidas te suhtute nähtusesse, et leidub inimesi (juhutõlkijaid), kes teevad vaid ühe tõlke ning siis kaovad tõlkemaastikult? Kas see on negatiivne, positiivne, pigem paratamatus?

Jana Linnart ei näe selles mingit probleemi, sest küsimus on ikka selles, milline on tõlke kvaliteet. Juhutõlkijate olemasolu peab ta paratamatuseks. Ka Maia Boltovsky (Evisalu)

peab juhutõlkijaid pigem paratamatuseks, mille on küll ellu kutsunud kirjastused, sest kui poleks nõudlust, poleks ka pakkumist. Samas ei näe ta seda üheselt negatiivse nähtusena, sest loeb eelkõige tõlke kvaliteet, ja kindlasti ei julge ta väita, et juhutõlkija tehtud tõlge on alati ja ilmtingimata kehv. Triin Tael vastab, et suhtub juhutõlkijasse kui nähtusesse neutraalselt.

2. Mis põhjusel teie arvates inimesed peale esimest tõlketööd tõlkimisest loobuvad?

Jana Linnart: Ei oska öelda, ehk enda ülehindamine või siis liiga kõrged ootused honorari suhtes? Põhjus võib olla ka näiteks selles, et üliõpilased, kes endale õppimise ajal lisa teenivad, loobuvad sellest pärast tööleminekut (kui töö on hoopis teisest valdkonnast). Selliseid näiteid tean ise paari.

Maia Boltovsky: Ettekujutus tõlkimisest on ilmselt vildak, see tundub ehk lihtne rahateenimisvõimalus, mitte päris töö, mida ta ju päriselt on; töö toimetatud tekstiga nõuab omajagu tugevust, oma vigadele otsa vaatamine ei ole kuigi lihtne; arusaam, et selle töö jaoks on vaja enam kui pelgalt keeleoskust; äratundmine, et tegemist ei ole "unistuste tööga". Aga see kõik on puhas spekulatsioon, ma tõesti ei tea, miks üks jääb tõlkima ja teine mitte.

Triin Tael: Ju ei ole olnud tegu kutsumusega. Kahtlustan, et mõnigi on võtnud nõuks tõlkida ära endale väga tähtis teos, ning pärast seda areenilt kadunud. Teised on niisama kätt proovinud ning kas siis huvi kaotanud või on oskused siiski kesiseks jäänud. Kindlasti on paljud töö vastu võtnud ka raha pärast. Aga tõlkimisega rikkaks ei saa.

3. Kuidas, mis põhjustel Te sattusite ilukirjandust tõlkima?

Jana Linnarti esimene tõlge kirjastusele oli Margaret Thatcheri elulugu kirjastusele Kupar, kes võttis temaga ise ühendust, pärast seda hakati talle ka ilukirjandust pakkuma. Maia Boltovsky on nii kaua, kui ta on inglise keelt õppinud, ka teadnud, et tahab tõlkida (ilukirjandust) ning aastate eest küsis kirjastuselt, kas neil on tõlkijat vaja, tegi ära proovitöö ja saigi tõlkijaks. Ka Triin Tael unistas tõlkimisest kirkliku kirjandushuvilisena juba keskkoolis ning osales ka tõlkevõistlusel. Tartu Ülikoolis inglise filoloogiat õppides valis ta tõlkesuuna, kuigi see oli äsja avatuna pigem suulise tõlke poole kaldu. Otsustavaks sai Taelale kohtumine Varraku peatoimetaja Krista Kaeraga kirjanik Doris Lessingi visiidil Tartusse. Tael rääkis talle oma tõlkimissoovist ning sai proovitöö, Anne Rice'i raamatu

"Intervjuu vampiiriga" algusleheküljed. Seejärel sõlmiti temaga juba leping kogu raamatu tõlkimiseks.

4. Kas Teile on tõlkimine põhitöö? Kas Eestis on võimalik tegeleda ainult ilukirjanduse tõlkimisega, nii et see oleks ainus sissetulekuallikas?

Ühelegi kolmest vastanust ei ole tõlkimine põhitöö.

Jana Linnart tegeleb aga põhitöö ja raamatute tõlkimisega ajaliselt umbes võrdselt. Ta usub, et raamatute tõlkimine ainsa sissetulekuallikana on põhimõtteliselt võimalik ja on seda ka ise kaalunud, aga tegelikkus on ikkagi selline, et kõik ta tuttavatest tõlkijatest tegelevad eranditult ka millegi muuga (mis võib samuti olla tõlkimisega seotud ja mis võib olla näiteks osalise tööajaga töö).

Maia Boltovsky jaoks on tõlkimine hobi, kõrvaltegevus ning tema ei usu, et Eestis ja hetkel oleks võimalik tõlkimisest ära elada, seda nii tööpakkumiste juhuslikkuse kui lepingutingimuste tõttu. Ta peab seda vahest võimalikuks vaid ühe-kahe tipptegija jaoks. Boltovsky vastab, et tõlkija töö sõltub suuresti ka kirjastuste pakkumistest ning ise tööd valida enamjaolt ei saa. See omakorda tähendab, et töö on üsna juhuslikku laadi.

Triin Taela põhitöö on samuti tihedalt seotud tõlkimisega, ta töötab Õhtulehes, kus kirjutab artikleid välismaa meelelahutusest. Kuigi ta tahaks tegelda üksnes ilukirjanduse tõlkimisega, kahtlustab ta, et see sunniks teda pere elamiseks vastu võtma ka selliseid töid, mis pole hingelähedased. Tempo oleks siis kurnav ja kaoks tõlkimismõnu, mis praegu n-ö pühapäevatõlkijana alles on. Tael tõdeb: "Kuna tean vähemalt üht tõlkijat, kellele ilukirjanduse tõlkimine on ainus sissetulekuallikas, peab see siiski võimalik olema. Salamisi kadestan teda."

5. Kui pikalt olete Teie tõlkimisega tegelenud? Mitu ilukirjanduse tõlget Teil u aastas ilmub?

Jana Linnart on tõlkimisega tegelenud umbes 20 aastat. Ilukirjanduse tõlgete kohta ta täpselt arvet ei pea, kuna viimastel aastatel tõlgib rohkem ajaloo- ja poliitikaraamatuid. Siiski tõlgib igal aastal ikka ka mõne ilukirjandusliku teose. Maia Boltovsky esimene ilukirjanduslik tõlge ilmus aastal 2000. Riigilisse on tal selle ajaga tekkinud 21 köidet, viimased ilmunud tõlked on aga hoopis sõjaajaloost, viimane neist ilmus 2013. Triin Taela

esimene tõlge, eelmainitud "Intervjuu vampiiriga" ilmus 1995. a. Aastas ilmub talt tavaliselt üks tõlge, vahel kaks.

6. Kas teie arvates tuleks tõlkijal ja tõlkijal vahet teha? Eristada kuidagi professionaalseid tõlkijaid juhutõlkijatest? Kuidas?

Jana Linnart: Ei arva, küsimus on minu arvates eranditult alati ikka iga konkreetse tõlkija oskustes ja iga konkreetse tõlke kvaliteedis. See on mõistagi loomulik, et kogemusi tuleb aja jooksul juurde.

Maia Boltovsky: Ma usun, et kirjastused teevadki vahet. Tipptegijale tuleb ilmselt maksta oluliselt paremini kui juhutegijale. Minu meelest on tõlgete kvaliteet suuresti kirjastuste otsustada - nemad ju määravad, kes tööd teeb ja millise tõlke nad avaldavad. Iseenesest ei ole ju probleem mitte juhutõlkijates, vaid tõlgete kehvast kvaliteedis.

Triin Tael: Ega tõlgete arv tõlkijat veel professionaalseks tee. Ilmub ju hulgaliselt tõlkeid ka neilt, kel väga head eesti keele tunnetust pole. Need, kelle jaoks tõlkimine on kutsumus ja kirg, on kogunenud Eesti Kirjanike Liidu tõlkesektsiooni.

7. Kas ilukirjanduse tõlkija töö peaks olema rohkem väärtustatud? Suurem tasu, nimi alati tiitellehel, rohkem meediatähelepanu?

Jana Linnart: Suuremast meediatähelepanust ei ole kunagi puudust tundnud ja ei ole ka juhtunud, et nimi tiitellehelt unustatakse. Tasu võiks muidugi alati suurem olla, aga hetkel ei kurda ka selle üle.

Maia Boltovsky: Loomulikult võiks see töö olla paremini makstud. Samas ei ole ma nõus sellega, kui kehva tõlget õigustatakse väikese honorariga. Nimi tiitellehel on iseenesestmõistetav, tõlkija on ju tõlke autor, mitte pelk vahendaja. Meil peaaegu et puudub kirjanduskriitika, tõlkekirjanduskriitikast ei maksa siinkohal vist rääkidagi – nii et mitte meedia tähelepanu, vaid pigem õiglane tunnustus suurepärase töö eest.

Triin Tael: Jah, väärtustamist näitaks ennekõike suurem tasu. Nimi võiks tiitellehel olla küll, meediatähelepanu võiks alustada sellest, et ajakirjandusväljaannete raamatuarvustuste ja -tutvustuste juures oleks kindlasti ka tõlkija nimi. Pahatihti see puudub, see riivab silma ja südant.

6.8 Kirjastuste esindajate kommentaarid

Eesti tõlkemaastikku ja tõlkijaid puudutavad küsimused saadeti ka kirjastuste esindajatele.

Palve küsimustele vastata saadeti kõikidele kirjastustele, kes olid uuritava ajavahemikul avaldanud trükis rohkem kui ühe inglise keelest tõlgitud ilukirjandusteose ning kelle poole oli võimalik meili teel pöörduda. Meiliaadress ei töötanud kirjastustel Logos ja Atlantis. Saatmata jäid küsimused kirjastusele Singoni, Eesti Raamat, Katariina, Eesti Entsüklopeediakirjastus, Kuldsulg, Tormikiri, Salasõna, Byronet, Ajaraamat, sest töö autoril ei õnnestunud leida kas kirjastuse kodulehte või meiliaadressi. Kirjastuse Hotger puhul saadeti palve küsimustele vastata trükikoja-kirjastuse üldmeilile pakett@pakett.ee. Olion ja Kupar pankroti tõttu enam ei tegutse. 2008. aastal sulges ukse ka kirjastus Vagabund.

Küsimustele vastasid:

- Tauno Vahter kirjastusest Tänapäev, kes küll vabandas, et väga põhjalikult tal aega vastata ei ole, aga lühivastused saadab siiski.
- René Tendermann kirjastusest Pegasus, kes lisas et on ilukirjandust välja andnud 10 aastat, peamiselt Pegasus väikses sarjas, kus üldiselt on kvaliteet ja maine kõrge. Seda kiitvat ka need inimesed, kes vaatavad tõlkija ja toimetaja nime.
- Kristi Kingo kirjastusest Odamees, kes aga soovis rõhutada, et tegu on üpris kiirelt kirja pandud isiklike arusaamade ja arvamustega.
- Arvi Nikkarev Skarabeusest, kes toonitas kohe algul, et tema näol on tegemist harrastuskirjastaja ja harrastustõlkijaga ning seega pole tema vastused ei objektiivsed ega põhjalikud.
- Alo Murutar kirjastusest Elmatar.
- Mart Jagomägi kirjastusest Ilmamaa.

Peep Sõber kirjastusest Nebadon vastas vaid, et nemad ilukirjandust välja ei anna ja juhutõlkijaid enam ammu ei kasuta.

Esitatud küsimused ja vastused olid järgnevad. Vastused on ära toodud muutmata kujul. Ülevaatliku info kirjastuste esindajate kommentaaridest saab tabelist 7.

1) Kuidas hindate Eesti tõlkemaastikku?

Tauno Vahter: Väga kirju. Eesti raamatuturg on väike, aga väga aktiivne ja konkurentsirikas. Tiraažid on väikesed, aga nimetusi ilmub sama palju kui mõnes suuremas riigis. Konkurentsi tõttu on raamatu täishinnaga müümise aeg lühike (max 2 aastat, sh tuleb raamatu tiraažist täishinnaga ära müüa suurem osa 6 kuuga, sest muidu langeb uute nimetuste pealetungi tõttu müük nii palju, et raamat jääb kiirelt kahjumisse). See omakorda tingib, miks on raamat väga hinnatundlik ja järelikult ei saa märkimisväärselt tõusta honorarid, mis mõjutab ka tõlgete kvaliteeti.

René Tendermann : Ma hindan olukorda heaks. Hinne 3+ või 4-. Headel kirjastustel on head tõlkijad. Ei saa öelda, et kõik vanad kirjastused ka head on. Mõni väga vana kirjastus annab aastaid välja masendavalt halva kvaliteediga tõlkeid. Kuni inimesed ostavad ja kriitika kas jätab külmaks või seda ei tehtagi, pole midagi hullu juhtunud. Kurb, aga tõsi.

Kristi Kingo: Üsna ebaühtlane.

Arvi Nikkarev: Minu arust kirev ja ebaühtlane. Silma torkab keeleteoimetajate puudumine. Isegi kogenud tõlkijatel satub teksti nii ortograafia- kui ka ühildumisvigu. Stiilipuudusi on kogenud tõlkijatel vähem.

Alo Murutar: Talutaval tasemel tõlkijate ülepakkumine.

Mart Jagomägi: Palun hindamiskriteeriume.

2) Kas oskate hinnata, palju on hetkel Eestis püsivalt tõlkimisega tegelevaid tõlkijaid ja palju juhutõlkijaid?

Tauno Vahter: Kindlasti on neid sadu.

René Tendermann: Ma ei oska seda öelda. Mina juhutõlkijaid ei kasuta, ma tahan, et tegemist oleks kraadiga filoloogiga, kes on läbinud tõlkimise (või toimetamise) kursuse. Juhutõlkijatest suurema osa (minu hüpotees) moodustavad inimesed, kes on õppinud välismaal või olnud lapsehoidja ja väidavad, et nende inglise keele oskus on hea, kuid ei oska aimatagi, et hea peab olema eesti keele oskus.

Kristi Kingo: Ei tea ütelda, aga mul on tunne, et professionaalseid tõlkijaid, neid, kes ainuüksi oma tööst ära elavad, on meil üksikuid, kui üldse. Ka kogenud ja head tõlgid omavad mingit lisasissetuleku allikat.

Igal kirjastusel on enamasti välja kujunenud oma „ihutõlgid“, keda pidevalt kasutatakse. See on lihtsam mõlemale osapoolle, teatakse teineteise võimeid ja vigu. Juhutõlkijaid kasutatakse tavaliselt siis, kui projekte satub töös olema rohkem, kui tõlkijaid võtta on.

Arvi Nikkarev: Ei oska hinnata. Ulmetõlgetes on algajad tõlkijad omandanud raamat-raamatult kogemusi, kuid ilmselt jäävad nad minu kombel harrastustõlkijateks, isegi, kui neilt on ilmunud juba 5–6 raamatut kümne aastaga.

Alo Murutar: Ei oska! Arvan, et kirjastusele raamatute tõlkimisega põhitegevusena tegeleb hinnanguliselt 30 tõlki, ülejäänud teevad seda muu töö kõrvalt ja/või hobikorras

Mart Jagomägi: Ei oska.

3) Millega põhjendaksite juhutõlkijate olemasolu? Kas üheks põhjuseks võib olla see, et kogemuste puudumise tõttu alahindavad nad töö raskust, küsivad väiksemat tasu ning nõustuvad võib-olla lühema tähtajaga?

Tauno Vahter: Põhjuseid on palju: keegi lihtsalt tahab proovida (suhtumine "kõik oskavad ju inglise keelt"), keegi teeb odavamalt (puudutab peamiselt sopakate tõlkimist), tudengid, rahapuudus – tööküsjate arv suureneb alati ka töötuse tõusuga.

René Tendermann: Nad kahjuks ei tea, mis on hea eesti keel. Tasu oskavad nad küsida, nad ei tea ka seda, et ilukirjanduse tõlkimise tasu on üsna tagasihoidlik võrreldes nende sooviga.

Kristi Kingo: Tundub, et tõlkimine on huvitav ja ligitõmbav elukutse. Noortel pole enamasti aga vähimatki ülevaadet sellest, mida raamatu tõlkimine endast tegelikult kujutab või kui keeruline see on. Meile tuleb üpris palju pakkumisi noortelt, kes valdavad enda arvates normaalsel tasemel keelt ja soovivad ainuüksi sellele tuginedes tõlkimisega tegeleda. Oleme osadele võimaluse andnud, ja seda mitmel põhjusel. Ei saa eeldada, et tõlkijaks saada sooviv inimene selleks ei kõlba. Kõik oleme pidanud kuskilt alustama ja noortele aeg-ajalt võimaluse andmine tundub õige teona. Samas ei saa eitada, et küsitav väiksem tasu ja tööjõu kättesaadavus poleks selliste otsuste juures määravaks osutunud.

Tuntud tõlkijad on enamasti muude projektidega hõivatud ja kui tegu on ajatundliku töö või vähem nõudliku tekstiga, siis on juhutõlkijad need, kes hädast välja aitavad. Tähtaja pikkus pole palkamise juures eriti probleemiks olnud, pigem see, kui kiiresti tõlkija tööga alustada saab. Juhutõlkija kasutamine on aga alati seotud riskiga ja toimetaja jaoks enamasti töömahu tõusuga, mistõttu väga tihti seda teed minna ei tahaks.

Arvi Nikkarev: Oskan vastata vaid enda põhjal. Teen tõlked oma kirjastusele tasuta, sest mind ajendab soov mulle meeldivaid raamatuid eesti ulmehuvilistele pakkuda. Ilmselt eneseteostus, hobi. Ka teised, kes töö kõrvalt ulmeteoseid tõlgivad, on asjast huvitatud, ulmefandomi liikmed. Habicht, Mario Kivistik ja Krista Kaer on muidugi professionaalid. Usun, et suurem osa kirjastusele Fantaasia aastaid tõlkinud inimestest ei ole märgatavat tasu saanud. See on harrastus.

Alo Murutar: Jah, ja lisaks õpivad ja harjutavad!

Mart Jagomägi: Kindlasti ka väljapakutu võib olla põhjuseks, ehkki väiksema tasu küsimine nendega küll kaasas ei käi. Võib juhtuda otse vastupidist. Algpõhjuseks on kõige tavalisemalt see, mis kõigil tõlkijatel – originaal huvitab, sellest tahetakse paremini aru saada, seda soovitakse teistega jagada.

4) Kuidas mõjutab juhutõlkijate olemasolu tõlketurgu?

Tauno Vahter: Sõltub kirjastusest. Meie anname alati proovitöö ja kuna küsijaid on nii palju, siis ei jõua ka proovitöid kogu aeg anda. Tööd saab ilmselt umbes üks paarikümnest küsijast.

René Tendermann: Peamiselt puudutab see muidugi kirjastusi, kes ei pööra tähelepanu toimetamisele. Tõlketurgu otseselt ei puuduta nn eraisikukirjastused, sest õiguste taotlemine on keerulisem.

Kristi Kingo: Võib ju ütelda, et tõmbab hinda ja kvaliteeti alla, aga teisest küljest on turule uusi tegijaid vaja ja need kasvavad ikkagi välja algajatest tõlkijatest. Samas aitavad juhutõlkijad välja olukorrast, kus töö tahab tegemist, aga profid on kas muude asjadega kinni või leiavad, et konkreetne töö neile ei sobi. Kuna raamatuturg on meil üpris koormatud ning pidevalt peab uusi teoseid välja andma, et ära elada, tuleb aeg-ajalt kuskilt järeleandmisi teha.

Arvi Nikkarev: Ulmekirjanduse alal positiivselt. Nii mõnigi väärt raamat jääks tõlkimata selliste väikeste tiraažide puhul.

Alo Murutar: Vajalik tõlkimise hindade mõistlikkuse piirides hoidmisel.

Mart Jagomägi: Ei oska öelda.

5) Mis põhjustel teie arvates tõlkimisest loobutakse?

Tauno Vahter: Raamatute tõlkimine on aeganõudev töö ja ainult sellest ei ole võimalik ära elada. Eestis on hetkel ilmselt max kaks inimest, kes elatuvad ainult raamatute tõlkimisest ja see tähendab, et nad peavad tõlkima umbes ühe raamatu kuus. See asjaolu ei muutu kunagi, kuna meie turg on nii väike – raamatute tõlkimine on kõrvaltöö, ühteaegu hobi ja võimalus lisa teenida. Need, kes teevad seda ainult raha pärast, loobuvad uue töö leidmisel. Samas on meil selliseid olnud võrdlemisi vähe.

René Tendermann: Ei oska vastata.

Kristi Kingo: Ajamahukas, alatasustatud ja kindlasti palju raskem, kui esmapilgul tundub.

Arvi Nikkarev: Ei ole kuulnud. Ulmekirjandusse tuleb tõlkijaid aina juurde ja juurde.

Alo Murutar: Uued väljakutsed, vähene tasu.

Mart Jagomägi: Ei saa hakkama, tõlgitav teos on tõlkijale vastuvõetamatu või ebahuvitav.

6) Kuidas võiksid kirjastused algajat tõlkijat toetada? Kas üldse peaksid? Kas algajal tõlkijal võiks olla mentor, kes esimest paari tõlget juhendab, vajadusel nõu annab? Äkki aitaks see algajatel tõlkijatel tõlketurul kohaneda ning juhutõlkijate osakaal väheneks?

Tauno Vahter: Toetada saab ainult hea keeleteoimetaja leidmisega, tõlkija ja keeleteoimetaja peavad tegema koostööd. Paraku on häid keeleteoimetajaid alati vähe ja nii mõnigi tõlkija ei taha pärast töö üleandmist asjast enam midagi kuulda.

René Tendermann: Vanasti (nõuk. ajal) olid kirjastustes (ilukirjandust andiski välja ainult üks kirjastus – Eesti Raamat) raudsed toimetajad, keda meenutatakse hardalt. Täna need tõlkimise autoriteedid meenutavad, kui punaseks tegid toimetajad nende esimesed tõlked. Täna ei jätku kahjuks toimetajatel nii palju aega, et noortega "jännata", sest selle töö eest eriti juurde ei maksta. Mina olen "välja koolitanud" 4 tõlkijat ja 3 toimetajat (mulle teevad

tööd nendest 2 tõlkijat ja 2 toimetajat, teised on läinud laia maailma). See on puhas entusiasmi ja seda väga palju ei tehta. Samuti on kirjastusel väga raske tõlkijat endaga "siduda".

Kristi Kingo: Ikka peaks aeg-ajalt algajatele kergemate töödega võimaluse andma, sest kirjastustel on tõlkijaid vaja. Mentor on hea idee, kuigi eeldab sobilike inimeste olemasolu ja nende nõusolekut lisakoormise võtmiseks, aga ka algaja tõsist soovi sellel elukutsel tegutseda.

Olen vahest algajatele soovitanud, eriti neile, kelle tõlkijaks hakkamise soovi taga ei paista läbimõeldust või ettekujutust töö olemusest, võtta ette mõni teos ja see nn sahtlisse tõlkida. Nii saab ettekujutuse töö olemusest ja sellest, kas see on see, mida teha tahetakse. Võib ütelda, et selle soovitusel saanutest pole keegi enam ühendust võtnud.

Arvi Nikkarev: Suurtel kirjastustel oleks võimalik algajaid tõlkijaid toetada, väikesed kasutavad neid, kes parasjagu soovi avaldavad. Mingid nõuanded ja nõuded peaks küll iga kirjastus tõlkijale esitama (lugedes häirib, kui lauses või lühikeses lõigus on mitmeid sama tüvega sõnu, kui järjestikused sõnad algavad sama tähega, kui proosalauses ilmneb tahtmatuid riime jne, jne).

Alo Murutar: Mentoriks on sisuline ja keeleline toimetaja. Tulemuse eest vastutab lõpuks ikka kirjastus. Arvan, et juhutõlkijate osakaal ei pea vähenema kuid toimetajad peavad paremat tööd tegema ja olema kriitilisemad. Vajadusel laskma uuesti tõlkida või lükkama tõlke tagasi.

Mart Jagomägi: Seda tuleks küsida tõlkijatelt, aga juba nendega suhtlemine on toetus nendele.

7) Kas teie arvates tuleks kuidagi tõlkijal ja tõlkijal vahet teha? Eristada professionaalseid tõlkijaid juhutõlkijatest? Kuidas?

Tauno Vahter: Eristatakse kogemuse alusel. Akadeemiline paber ei tee kellestki paremat tõlkijat, peale keeleoskuse on vaja kogemusi ja lihtsalt andi. Küllaltki suur probleem on just nooremate tõlkijate puhul ahtake silmaring – keelt osatakse, aga ajaloost, geograafiast, ühiskonnast ei teata kaugeltki piisavalt, mistõttu tuleb sisse mitmesuguseid vigu.

René Tendermann: Eesti Kirjanike Liidu juures on tõlkijate sektsioon, aga sinna kuuluvadki kogenud tõlkijad. Algajatel on väga raske end sellesse ringi alguses sisse närida, kui toetavat kätt ei ulatata.

Kristi Kingo: Tõlkimisel mängivad olulist rolli kogemused ja keelevaist (võõrkeele, kuid eriti emakeele valdamine). Ma pole kindel, kas peaks kuidagi eriliselt vahet tegema. Head tegijad teevad endale nime niigi, Eesti on üpris väike koht. Igaüks teab oma hinda ja/või võimalusi.

Arvi Nikkarev: Sellele ei oska ma vastata, sest ma pole professionaalne tõlkija. Minu meelest on nii mõnigi harrastustõlkija (vähemalt ulmes) niisama hea tasemega, kui professionaalne (siinkohal tuleb erand teha meistertõlkijatele, näitena Krista Kaer).

Alo Murutar: Muidugi. Ikka raha ja aumedaliga!

Mart Jagomägi: Tehaksegi. Iga inimene on kordumatu.

8) Kas ideaalis võiks kvaliteetselt tõlkiv tõlkija sellest ka elatuda nagu teiste ametite esindajad?

Tauno Vahter: Kui juttu on üksnes raamatutest, siis on see variant peaaegu täielikult välistatud.

René Tendermann: Ma pole kuulnud, et ilukirjanduse tõlkimine kedagi ära toidaks. Neid tõlkijaid on väga vähe.

Kristi Kingo: Ideaalis kindlasti, aga kahjuks on Eesti turg selleks liiga väike. Tõlkija ei hakka kunagi saama väärilist tasu, kui keskmised tiraažid on 1000–3000 eksemplari ja kaanehind jääb ostja rahakotile sobivaks.

Arvi Nikkarev: Eesti oludes vaevalt ilukirjandusega, kui siis vaid mõni üksik. Kindlasti aitaks kaasa, kui ilukirjanduse tõlkija tõlgiks leivatööna ametlikke tekste, mille eest makstakse tariifi kohaselt.

Alo Murutar: Elatuvadki.

Mart Jagomägi: Võiks ja elatuvadki.

9) Kas Eesti lugeja pöörab üldse tähelepanu sellele, kes on teaviku tõlkinud? Kas tõlkija isik on tema jaoks oluline?

Tauno Vahter: Teadlikum lugeja siiski märkab. Iseasi, kuivõrd see nende ostuotsust mõjutab. Kardetavasti üllatavalt vähe

René Tendermann: Tavalugeja ei vaata tõlkija nime. Ta ei vaata ka kirjastuse nime.

Kristi Kingo: Ma arvan, et isegi on oluline, vähemalt pannakse seda (teatud lugejate seas?) tähele ja hea mainega tõlkija nimi annab teosele lisaväärtuse. See aga ei määra enamuse tarbimisharjumusi.

Arvi Nikkarev: Ei oska vastata. Ise ostan teose vaid autorist lähtudes. Mõnikord, tõsi küll, ajab tõlge kiruma, aga siiski on raamatu autor tähtsam, kui tõlkija. Mõistagi, tuntud tõlkija puhul on juba ostes kindel tunne, et raamatus ei pea pettuma. Otsuse teen siiski eelteadmise põhjal (autor + teos).

Alo Murutar: Tähelepanu pööratakse siis kui on halvasti tõlgitud.

Mart Jagomägi: On neid, kelle jaoks on ja on neid, kelle jaoks ei ole.

Tabel 7. Kirjastuste esindajate vastuste kokkuvõte.

Teema	Vastused
Tõlkemaastik	Väga kirju, hea, ebaühtlane, kirev, tõlkijate ülepakkumine.
Eestis tegutsevate tõlkijate arv	Kindlasti sadu, tõlkimisest elatuvaid üksikuid; vaid tõlkimisega tegelevaid u 30, teised teevad hobikorras või lisatööna.
Juhutõlkijate esinemise põhjused	Tahavad proovida – kõik ju osakavad inglise keelt, teevad odavamalt, kasutatakse ajatundliku töö puhul. Rahapuudus, tudengid. Arvatakse, et normaalsel tasemel võõrkeeleoskusest piisab. Hobi, tõlgitakse pea tasuta südamelähedase valdkonna teoseid. Õpitakse ja harjutatakse.

Juhutõlkija tõlketuru mõjutajana	Sõltub kirjastusest, osad annavad kvaliteedi tagamiseks ennem proovitöö. Uusi tegijaid on vaja, kogenud tegijad tihti teiste töödega hõivatud. Positiivselt, muidu jääks paljud teosed tõlkimata. Hoiavad tõlkehindu kirjastajale vastuvõetaval tasemel.
Tõlkimisest loobumise võimalikud põhjused	Aeganõudev, töö raskem kui arvatud. Teos ei paku huvi, ei saada hakkama, uued väljakutsed. Alatasustatud, ainult sellest raske elatuda.
Algaja tõlkija toetamiseks tehtavad sammud	Koostöö keeleteoimetajaga, toimetaja tagasiside. Väikekirjastus võtab tööle selle, kel põhioskused olemas, koolitamiseks ressursse napib. Toetus on juba see, et antakse võimalus.
Väljal tegutsevate tõlkijate eristamine	Eristab kogemus. Eristab EKL Tõlkijate sektsioon. Akadeemiline paber veel tõlkijaks ei tee. On vaja keeleoskust, andi ja laia silmaringi. Head tegijad teevad endale nime niigi, igaüks teab oma hinda ja võimalusi. Harrastustõlkija võib olla sama hea kui professionaal.
Vaid tõlkimisest elatumise võimalikkus	Väga vähesed, vaid raamatuid tõlkides pea välistatud. Ainult ilukirjandust tõlkides vaevalt. Turg ja tiraažid väikesed, seetõttu ka tasu väike. Elatutakse.
Lugeja huvi tõlkija nime vastu	Tavalugeja ei vaata ei tõlkija ega kirjastuse nime. Teadlikud märkavad, kuid ostuotsust vaevalt see mõjutab, seda mõjutab rohkem autor ja teos. Enamuse tarbimisharjumusi see ei määra, kuid on oluline, hea tõlkija annab teosele lisaväärtuse. Siis kui on halvasti tõlgitud, pööratakse tõlkija nimele tähelepanu.

6.9 Järeldused

Raamatu- ja tõlketurg on kirju ja ebaühtlane, konkurents on tihe ning turul valitseb tõlkijate ülepakkumine. Aastas ilmuvate nimetuste arv on suur, tiraažid on aga väikesed, seetõttu on honorarid kesised ja tõsta neid ei saa.

Professionaalseid tõlkijaid on vähe, sest tõlkimisest suudavad elatuda vaid vähesed ja pea kõik omavad mingit lisasissetulekut. Tihti tõlgitakse hobikorras.

Juhutõlkijate esinemine on aktiivsete tõlkijate meelest paratamatus, mille on ellu kutsunud eelkõige kirjastused. Kirjastuste väitel kasutatakse juhutõlkijaid eelõige siis, kui on ajatundlik töö, vähem nõudlik tekst ning kui tõlkijad, kellega kirjastus muidu koostööd teeb, on teiste projektidega hõivatud. Juhutõlkijal võidakse paluda enne teha proovitöö. Käesolevas küsitluses osalenutest paluti seda teha aga vaid neljal. Osad kirjastused (Pegasus) on seadnud kindlad kriteeriumid, millele peab nende tõlkija vastama: kraadiga filoloog, kes on läbinud tõlkimise (või toimetamise) kursuse. Käesoleva töö raames läbiviidud küsitlusele vastanutest oli viiel filoloogiline haridus, kahel tõlkealane.

Juhutõlkija kasutamine on aga alati seotud riskiga ja juhutõlkija palkamisega kaasneb toimetaja koormuse ja tema töö tähtsuse tõus. Kirjastused tahavad aga anda noortele tõlkijatele võimaluse, sest kuskilt peab ju alustama. Ning kuigi, nagu varem mainitud, kirjastus toetab uusi tõlkijaid hea toimetaja palkamisega, ei taha kirjastuste sõnul kahjuks tõlkija tihti pärast töö üleandmist ise sellega enam miskit tegemist teha. Juhutõlkijatest pea pooled aga väitsid, et nad ei saanudki mingit tagasiside ja muljed koostööst kirjastusega olid pigem leiged. Väikestel kirjastustel pole aga võimalik tõlkijaid õpetada, nad kasutavad neid, kes soovi avaldavad, saada on. Aktiivsed tõlkijad ei julge väita, et juhutõlkijate töö tingimata ebakvaliteetsem oleks. Kõik sõltub ikkagi konkreetsest indiviidist ja tema töö kvaliteedist.

Juhutõlkijate puudusteks peavad kirjastuste esindajad seda, et ei omata õiget ettekujutust töötasust ega osata piisaval tasemel eesti keelt. Ainuüksi keeleoskusel tuginedes küsitakse tööd, täpsem ettekujutus tõlkimisest aga puudub. Küsitlusele vastanud juhutõlkijatest tunnistas kolmandik, et tõlkimine kujunes raskemaks kui varem arvati.

Tõlkima satutakse enamasti enese initsiatiivil huvist tõlkeprotsessi, konkreetse autori või teose vastu. Tõlkimine tundub huvitav ja ligitõmbav elukutse. Küsitlusele vastanud

juhutõlkijatest enamuse jaoks oli tõlkimine ühekordne ettevõtmine lisaraha teenimise sooviga.

Tõlkimise defineerimise põhjal võib järeldada, et enamus küsitlusele vastanud juhutõlkijatest on tõlkimise üle siiski pikemalt mõtisklenud, sest arvasi, et tõlkimine on vaid millegi vahendamine teise keelde, oli vähe. Siiski peeti tõlkimisel tähtsaimaks keelesokust ning näiteks loomingulisuse, kogemuse olulisuse tõi välja vaid üks vastanu, kultuuride tundmise tähtsust mainiti kahel juhul. Kirjastajad ja aktiivsed tõlkijad väidavad aga mõlemad, et kogemused ja oskused on olulised ning tulevad ajaga. Akadeemilist tunnistust ei pea enamus kirjastustest oluliseks.

Juhutõlkijate ja tõlkida soovijate suure arvu positiivse küljena võib välja tuua selle, et nii mõnigi raamat jääks tõlkimata, kui juhu- ja harrastustõlkijad seda enda tööks ei võtaks. Väiksemad kirjastused toovad plussina välja ka tõlkehonoraride mõistlikult tasemel hoidmise.

Tõlkimisest loobutakse, sest see on aeganõudev töö ja ainult sellest ära ei ela, pigem on see hobi (ja jääbki alatiseks nii, sest turg ei võimalda tasusid tõsta). Ka seetõttu, et tõlkimine on palju raskem, kui esmapilgul tundub, pakutavad tööd ei paku huvi, leitakse uusi väljakutseid. Osad on tõlkinud kooli kõrvalt, hiljem selleks aga enam aega ei leia. Käesolevale küsitlusele vastanuist ükski ei välistanud võimalust, et ta tõlgib veel, kaheksa vastasid kusjuures kindla 'jah'-ga. Seda siis kui oleks rohkem aega, kui pakutaks ja kui tasu oleks õiglasem.

Tõlkija tunnustamisest ja märkamisest, tõlkijate eristamisest arvasid kirjastused ja pidevad tõlkijad, et eristab ikkagi kogemus. Eristab ka EKL Tõlkijate sektsiooni kuulumine, sinna ringkonda on aga noortel raske sisse saada. Eelkõige sõltub kõik ikkagi konkreetsest inimesest ja hea tegija suudab endale ise nime teha. Harrastustõlkija, kui ta seda pidevalt teeb, võib olla sama hea kui professionaalne. Käesoleva töö raames läbiviidud küsitlusele vastanutest jäid kõik oma tõlke kvaliteediga rahule, alla rahuldava ei pakkunud sellele hindeks keegi.

Küsitlusele vastanute meelest tuleks tõlkijaid rohkem väärtustada. Väärtustamine peaks tõlkijate meelest seisnema eelkõige suuremas tasus, aga ka meediakajastuses ning lugejate tunnustuses. Kirjastused arvavad, et tavalugejat ei huvita ei kirjastus ega tõlkija nimi.

Teadlikum võib seda märgata, kuid ostuotsust see vaevalt, et mõjutab. Ostuotsust mõjutab rohkem ikkagi autor, konkreetne teos.

Kokkuvõte

Tõlkeilukirjandus etendab raamatusõprade laudadel suurt osa. Praeguses Eesti Vabariigis ei takista miski avaldamast ükskõik millist raamatut, kui selle tõlkeõigused ära ostetakse. Samas nõuab aga tegutsevate kirjastuste suur hulk ning kasvanud nimetuste arv ja soov, et minuteosed kiiresti ka meie lettidele jõuaksid, üha rohkem uusi tõlkijaid. Nii tegutsebki pidevate tõlkijate kõrval hulk (juhu)tõlkijaid, kes kas huvist tõlkeprotsessi vastu, lisaraha teenimise soovil või eesmärgiga endale meeldinud teos ka eesti keeles kättesaadavaks teha, võtavad esimese tõlketöö vastu ning pärast tõlkemaailmaga tutvumist, vahest oma võimete ülehindamise või tasus pettumise tõttu, vahest selle tõttu, et tööd enam ei pakuta, jäävad tõlkimisest edaspidi kõrvale.

Käesoleva magistritöö raames koostatud inglise keelest eesti keelde tõlgitud Eestis aastatel 2000–2009 trükitud ilukirjandusteoste andmebaasis esines 624 tõlkijat. 282 tõlkijat esines andmebaasis vaid ühe teosega, neist omakorda 83 on vaid ühe raamatu trükitud avaldamisega piirdunudki. Kui võtta juhutõlkija piiriks EKL Tõlkijate sektsiooni liikmeks astumise nõue – vähemalt 6 ilukirjandus- või teadustõlget, täidab selle nõude 372 andmebaasis esinenud tõlkijat. Seega tuleb tõdeda, et juhutõlkijate arv ei olnud nii suur, kui käesoleva töö autor oletas. Siiski on tõlkijaid ja tõlkida soovijaid palju ning aastas ilmuvate raamatunimetuste suur arv võimaldabki paljudel neist kätt proovida. Väikesed tiraažid seavad aga piirangu honorarile ning vaid tõlkimisest saadava sissetulekuga suudavad ära elada vähesed. Seetõttu on tõlkimine tihti kõrvaltegevus, hobi, mida tehakse vaimustusest mingi autori või teose vastu.

Kirjastaja seisukohalt vaadatuna on juhutõlkijate turul tegutsemine pigem positiivne. Juhutõlkijaid palgates saab kiiresti ja vahest väiksema tasu eest menukid ka eestikeelsetena lettidele. Paljud teosed jääksid tõlkimata ning eesti keeles kättesaamatuks, kui ei leiduks inimesi, kes nende tõlkimise enda peale võtaksid.

Kui turul tegutseb palju tõlkijaid, kellel tihti puudub tõlkekogemus või on kogemus napp, on aga tõlketase kõikuv. Turul pidevalt tegutsevad tõlkijad on juhutõlkijate olemasoluga leppinud ning võtavad seda pigem paratamatusena; turul ruumi on ja kui ollakse hea tõlkija, leitakse alati tööd.

Tõlketurгу ei mõjuta mitte nii väga juhutõlkijad, kui tõlgete kvaliteet. Tõlgete kvaliteet on tõlkijate arvates suuresti kirjastuste otsustada – nemad ju määravad, kes tööd teeb, millise tõlke nad avaldavad ja kui suurt rõhku pööravad nad toimetamisele. Kui inimesed aga ostavad ja kriitika puudub, siis jätkatakse halva kvaliteediga teoste väljaandmist.

Kõige kurvem on olukord võib-olla lugejale, sest ta ei tea, kas ta saab eestikeelset versiooni teosest usaldada. Kui lugejal puudub piisav võõrkeelesoskus, siis ei saa ta ise originaali lugeda ega seda huvi korral tõlkega võrrelda, ning arvamus kirjanikust võib kujuneda selle ühe keskpärase või kehvapoolse tõlke põhjal.

Suuremat tähelepanu tuleks pöörata nende inimeste väärtustamisele, kes tõlkimisega pidevalt tegelevad, ning kui ajakulu ja saadava tasu suhe oleks proportsioonis, ilukirjanduse tõlkimisele enamgi pühenduksid. Tõlgetest ja tõlkijatest kirjutatakse meil aga vähe, tõlkekriitika on pea olematu. Eestis võiks sarnaselt Brasiiliaga (vt <http://www.dicionariodetradutores.ufsc.br/pt/index.htm>) olla andmebaas või veebileht tõlkijatest. Lisaks suurtele ja tuntutele varasematel aegadel tegutsenud tõlkijatele võiks see baas koondada ka tänapäeval tegutsevate tõlkijate andmeid. Kuigi ESTER kataloogi ja rahvusbibliograafia andmebaasi kasutades on küll võimalik tõlkija järgi otsingut teha, võiks tutvustada ka tõlkija tausta, võibolla tõlkepõhimõtteid, koguda sinna lingid tema kohta käivatest tõlkearvustustest ning loomulikult lisada tõlkebibliograafia.

Üks võimalikke edasisi uurimistemasid oleks lugejate teadlikkus sellest, et tõlkeraamatu taga on tõlkija ning vaid üks võimalik versioon võõrkeelsest raamatust. Uurida võiks, kas lugejad üldse pööravad teost ostes või raamatukogust laenutades tõlkija nimele tähelepanu või hakatakse seda otsima alles siis, kui tekstis midagi silma ja kõrva kriibib? Uurida võiks ka seda, kas teistest suurematest keeltest (prantsuse, saksa, soome, rootsi, vene) tõlgivad ilukirjandusteoseid pidevad n-ö püsitõlkijad või esineb ka teistel keelesuundadel juhutõlkijaid.

Käesoleva töö autor loodab oma tööga juhtida tähelepanu ka sellele, et tõlked ei sünni iseenesest, vaid nende taga on konkreetne inimene oma teadmiste, kogemuste ja maailmapildiga.

Summary

This master's thesis is named "Translators of English-language fiction into Estonian from 2000 to 2009 with a focus on occasional translators". The main topic of the thesis is occasional translator. The thesis is divided into six chapters.

The aim of the study is to analyse the field of fiction translations in Estonia and to identify the proportion of active and occasional translators. Additionally, the thesis attempts to draw wider attention to translations and to the fact that behind every translation, there is always a person with knowledge, skills and experiences. In the first five chapters the author shortly introduces the importance of translations for Estonian culture, the skills and knowledge a translator should have, translator's invisibility in their cultural field and the steps that have been made in Estonia to bring a translator closer to the reader and wider public, to make them more visible.

In order to write about how many translators operate in the fiction translations filed in Estonia and why there are occasional translators in Estonia, a database was composed. The data was taken from Estonian national bibliography using the following search criteria: years 2000 to 2009, country 'Estonia', keyword 'fiction'. The final database consisted of 2738 books and their bibliographic information (including translators' names). After removing the reprints and books also published as digital versions, 2669 records remained. 647 different names of translators occurred in the corpus. Some names were entered to the national database or printed to the book incorrectly, some names occurred in some cases with initials, some cases with full names. After removing those versions of names and incorrect names 624 remained. 282 names occurred in the database only once. All the names that occurred in the database less than 6 times were double-checked from the national bibliography to make sure those persons haven't translated any non-fiction books, books from other languages or after or before the studied period. 83 of all translators had only translated one book. If the limit to differ occasional translators from active ones was set to at least 6 translations (that's the minimum requirement to become a member of Translators' Section that is a part of Estonian Writers' Union), 372 met this requirement.

Additionally, a questionnaire was sent to occasional translators and e-mails with questions were sent to active translators and publishing houses. This enabled analysis of the

occasional translators' views/expectations in relation to what has been written in magazines and newspapers and what representatives of the publishing houses and active translators think.

The analysis of the questionnaire showed that the thoughts of occasional translators and active translators did not fully coincide. The questionnaire supported the fact, which is also mentioned in the Estonian magazines and newspapers, that the occasional translators and beginners think that all it takes to translate, is to be good at a foreign language. In reality, the native language skills, the wider cultural knowledge and of course experience (only one occasional translator noted its importance) are even more important. Only one publishing house mentioned that they have a set of requirements to translators: background in philology and passed courses of translation.

There are many people who find translating appealing and want to try it. Often it is just a side project or a hobby. It is very hard to make a living from it, because although there are many books published in a year, the print-run is very small. Those willing and wanting to translate enable publishers to publish a wide variety of books; however this can cause translation quality to vary. Active translators take the occasional translators as inevitability and say that the bigger problem is actually the translation quality that varies a lot in Estonia.

The author of the thesis believes that translators should get more credit for their work; the topic of translation should be more frequent and visible in cultural magazines and newspapers. Also having a database of translators would be a good idea, because it is very hard to get an overview of translators in Estonia and their work, from their translating methods, experiences etc. A similar database exists in Brazil for example.

Kasutatud kirjandus

Arv 2013 = Eesti kirjastuste arv aastatel 1994 –2012. Eesti rahvusraamatukogu. http://www.nlib.ee/public/documents/Made/2013/3._Eesti_kirjastuste_arv_aastatel_1994-2012.pdf (vaadatud 09.03.2014)

Bassnett, Susan, Bush, Peter. 2006. The translator as writer. London/New York: Continuum.

EKL = Eesti Kirjanike Liit. Tõlkijate sektsioon. <http://www ekl.ee/tolkijad> (vaadatud 09.03.2014)

Eesti Kirjastuste Liit. <http://www.estbook.com/index.php?id=20> (vaadatud 15.03.2014)

Eestikeelsed raamatud Eestis aastatel 1991-2013. Nimetuste arv. Eesti Rahvusraamatukogu.

http://www.nlib.ee/public/documents/Made/2013/2._Eestikeelsed_raamatud_aastatel_1991-2013._Nimetuste_arv.pdf (vaadatud 09.03.2014)

Hennoste, Tiit. 2003. Kirjastused ja kultuuritegu. – EPL. 14. jaanuar. <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/tiit-hennoste-kirjastused-ja-kultuuritegu.d?id=50943913> (vaadatud 09.03.2014)

Ilu 2013 = Algupärane eestikeelne ilukirjandus Eestis aastatel 2000–2013. Nimetuste arv ja trükiarv. Eesti Rahvusraamatukogu.

http://www.nlib.ee/public/documents/Made/2013/7._Alguparane_eestikeelne_ilukirjandus_aastatel_2000-2013.pdf (vaadatud 08.05.2013)

Jõgi, Mall. 2007. Debora Vaarandi. Tõlkija tööst. – Kõnelesid. Tallinn: Tänapäev.

Jääskeläinen, Riitta. 2010. Are all professionals experts? – Translation and Cognition. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, lk 2013-224.

Kaer, Krista. 2012. Tõlkekirjandus on juba eesti kirjandus ja meie kõigi asi. – Maaleht. 16. märts. <http://www.maaleht.ee/news/uudised/kultuur/tolkekirjandus-on-juba-eesti-kirjandus-ja-meie-koigi-asi.d?id=64074275> (vaadatud 20.03.2013)

Kaldjärv, Klaarika. 2008. Räägime ikka tõlkest. – Sirp. 12. detsember.

Kaldmaa, Kätlin 2009. 2008. aasta tõlkeilukirjanduses. – Looming. Nr.5, lk 696-710.

Klein, Mari 2008. Tõlkijaks saab õppida ainult ise tõlkides. – EPL. 14. november.
<http://epl.delfi.ee/news/kultuur/tolkijaks-saab-oppida-ainult-ise-tolkides.d?id=51148738>
(vaadatud 24.03.2014)

Kulka = Eesti Kultuurkapital. Kirjanduse sihtkapitali stipendiumide jaotamise põhimõtted
<http://www.kulka.ee/?mid=76> (vaadatud 24.03.2014)

Kulka preemiad = Eesti Kultuurkapital. Kirjanduse sihtkapitali aastapreemiad.
<http://www.kulka.ee/?page=275> (vaadatud 24.03.2014)

Laherand, Meri-Liis. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: M.–L. Laherand.

Lange, Anne. 2009. Otse predestineerit. – Tuna. Nr 3, lk 151-156.

Lehtmets, Kadi. 2013. Krista Kaer: "Lugemine aitab mõista". – Kodutohter. Nr. 2, veebruar, lk 12-15.

Läänesaar, Maarja. 2010. Tõlkija nähtamusest tõlkekriitikas. Toimetajast rääkimata. – Sirp, Keele Infoleht. Nr 11, 19. märts, lk. 2.
http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10385:tolkija-naehtamusest-tolkekriitikas-toimetajast-raeaeekimata&catid=11:varia&Itemid=16&issue
(vaadatud 08.05.2014)

Mikomägi, Margus. 2012. Rein Lang: Võitlus keskpärasusega ongi kõige hullem võitlus. – Teatritasku.ee
<http://www.teatritasku.ee/index.php/features/36-dialoog/421-rein-lang-voitlus-keskpaerasusega-ongi-koige-hullem-voitlus> (vaadatud 02.05.2014)

Munday, Jeremy. 2010. Translation studies. – Handbook of translation studies. Volume 1. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, lk 419-428.

Möldre, Aile. 2005. Kirjastustegevus ja raamatulevi Eestis aastail 1940-2000. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Rajaleidja.ee <http://ametid.rajaleidja.ee/Tolkija-1> (vaadatud 03.04.2014)

Robinson, Douglas. 1998. *Becoming a Translator: an accelerated course*. London/New York: Routledge.

Saluäär, Anu. 1995. Who cares? Toimetaja kui teatrikritik või kui tarbijakaitsja? – Põhjamaadest ja Eestist. Kirjutisi 1987-2008. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 454-456.

Saluäär, Anu. 2006. Tõlkija nähtamatu töö. – Põhjamaadest ja Eestist. Kirjutisi 1987-2008. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 468-469.

Saluäär, Anu. 2003. Teekond tõlkija käekõrval. – Põhjamaadest ja Eestist. Kirjutisi 1987-2008. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 494-497.

Sibrits, Heli. 2010. Tõlgete taset saab tõsta tõlkijate tööd väärtustades. – Postimees. 6. november. <http://www.postimees.ee/355524/tolgete-taset-saab-tosta-tolkijate-tood-vaartustades> (vaadatud 24.04.2014)

Talvet, Jüri. 1986. Keelest keelde. – Vikerkaar. Nr 2, lk 61-63.

Talvet, Jüri. 2006. Mõtteid tänapäeva tõlkefilosoofiast. – Keel ja Kirjandus. Nr. 5, lk 353-364.

Tamm, Marek. 2012. Eesti raamatustatistika 2010. Varraku raamatublogi. <http://blog.varrak.ee/?p=4839> (vaadatud 15.03.2014)

Tamm, Marek. 2010. Eesti kultuur kui tõlkekultuur: mõned ajaloolised ja statistilised ekskursid. – Diplomaatia. Nr 3, lk 2-4.

Tamm, Marek. 2003. Kirjastajad ja lugejad. – Eesti Päevaleht. 16.jaanuar. <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/marek-tamm-kirjastajad-ja-lugejad.d?id=50944158> (vaadatud 15.03.2014)

Tamm, Triinu. 2012. Tõlkijad ühinege! Email 19.märts 2012. Välja trükitud 15.04.2014

Torop, Peeter, Sepp, Rein. 1981. Tõlkimise teooriast ja praktikast. – Sirp ja Vasar. Nr.3, 16.jaanuar, lk 6-7. http://my.tele2.ee/rein_sepp/Torop.html (vaadatud 15.03.2014)

Torop, Peeter. 1984. Tõlkekultuur ja tõlkeaasta. – Looming. Nr.5, lk 667-683.

Torop, Peeter. 2011. Tõlge ja kultuur. Tallinn/Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Trükiarv 2013 = Eesti raamatu tüpoloogia nimetuste arvu ja trükiarvu järgi 2013.a. Eesti Rahvusraamatukogu.

https://www.nlib.ee/public/documents/Made/2013/6._Eesti_raamatu_tupoloogia_nimetuste_arvu_ja_trukiarvu_jargi_2013._aastal.pdf (vaadatud. 11.05.2014)

Vanwersch-Cot, Olivier. 2011. The problem of self-assessment in literary translation. – Depraetere, Ilse. Perspectives on Translation Quality. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, lk 249-263.

Väljataga, Märt. 2008. Tõlkimise teooriast ja praktikast. – Sirp. 27. november. http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7757%3Atolkimise-teooriast-ja-praktikast&catid=9%3Asotsiaalia&Itemid=13&issue=3230 (vaadatud 3.04. 2013)

Veebis täidetav anonüümne küsimustik juhutõlkijatele

Aastatel 2001-2009 ilmus Eesti rahvusbibliograafia andmetel Teilt üks ilukirjanduslik tõlke-teos. Järgneva küsitlusega sooviksin välja selgitada põhjused, miks Te enam ei tõlgi ning avada Teie tõlkekogemuse tausta.

* Kohustuslik

Vanus *

- 18-30
- 31-45
- 46-60
- 60-

Haridus *

- keskharidus
- rakenduslik kõrgharidus
- bakalaureus
- magister
- doktor

Kas Teil on filoloogiline kõrgharidus *

- jah
- ei
- jah, aga lõpetamata
- jah, õpin praegu

Kas Teil on tõlkealane kõrgharidus *

- jah
- ei
- jah, aga lõpetamata
- jah, õpin praegu

Omandatud eriala *

Kas olete osalenud mõnel tõlkekoolitusel? *

- jah
- ei

Kas tõlkimine on: *

- teie põhitegevus
- hobi
- ühekordne ettevõtmine
- lisaraha teenimise viis
- Muu:

Kui teie põhitegevus on tõlkimine, kas töötate

- vabakutselisena
- tõlkebüroos
- ettevõttes, kus tõlketekstidel on oluline koht
- Muu:

Põhitöö *

Praegune tegevus, mis annab Teie põhilise sissetuleku

Üldine tõlkestaaž

Mitu aastat olete tegelenud tõlkimisega (tarbetekstide, artiklite jm tõlkimine)

Kas inglise keel on teie esimene võõrkeel? *

- jah

- ei

Kuidas defineerite mõistet "tõlkimine"? *

Kes on teie meelest ilukirjanduse tõlkija? *

Valige teie meelest 3 olulisemat vastusevarianti

- igaüks, kelle tõlge on trükitis ilmunud
- igaüks, kes teenib ilukirjanduse tõlkimisega elatist
- igaüks, kellel on tõlketeaduse või lingvistiline haridus või kes on osalenud tõlkimise koolitustel
- vahendaja kahe keele ja kultuuri vahel
- eesti keele ja kultuuri edendaja
- teose teisene autor/(kaas)autor
- Muu:

Kas te määratlete ennast ilukirjanduse tõlkijana?

- jah
- ei

Mis on teie meelest ilukirjanduse tõlkimisel olulisim? *

- keeleoskus
- tõlkekoolitus
- kogemus
- Muu:

Kuidas sattusite tõlkimise juurde? *

- enese initsiatiivil
- kirjastus tegi ettepaneku
- tuttavate kaudu
- Muu:

Kui te sattusite tõlkima omal algatusel, siis kuidas saite kontakti kirjastusega? *

- saatsite kirjastusele e-maili
- saatsite kirjastusele oma CV
- läksite kirjastusse kohale
- tuttavate abil
- Muu:

Kas pidite tegema proovitöö? *

- jah
- ei

Miks otsustasite tõlketöö vastu võtta? *

- enese proovile panemiseks
- konkreetne autor pakkus huvi
- konkreetne teos pakkus huvi
- huvi tõlkeprotsessi vastu
- tasu motiveeris
- tõlgitava autori loomingulise olulisuse meie kultuuriruumis
- Muu:

Kas tõlkeprotsess *

- kujunes raskemaks, kui olin enne tõlkima asumist arvanud
- kujunes kergemaks, kui olin enne tõlkima asumist arvanud
- kujunes täpselt selliseks nagu olin arvanud
- Muu:

Kas kirjastus andis teie tõlkele tagasiside? *

- jah
- ei

Kas tagaside oli... *

- positiivne, abistav ning õpetav
- üheks põhjuseks, miks ma enam tõlkimisega ei tegele
- Muu:

Milliseks kujunes koostöö kirjastusega?

Põhjendage palun

Kas teiega sõlmiti ametlik leping? *

- jah
- ei

Kas jäite töötasuga rahule? *

- jah
- ei

Kas honorar laekus kokkulepitud ajal? *

- jah
- ei

Kas tõlketöö esitamise tähtaeg oli mõistlik? *

- jah
- ei

Kas esitasite tõlke ettenähtud ajaks? *

- jah
- ei

Kuidas hindate oma lõplikku tõlget? *

- Väga hea
- Hea
- Rahuldav

- Kehv
- Väga kehv

Kas oleksite valmis veel mõne ilukirjandusliku teose tõlkima? *

- jah
- ei
- võibolla

Mis tingimustel oleksite nõus veel ilukirjandust tõlkima?

Kas ilukirjanduse tõlkija töö peaks olema rohkem väärtustatud? *

- jah
- ei

Milles peaks see väärtustamine seisnema? *

- suurem tasu
- tõlkija nimi tiitellehel
- rohkem meediakajastust
- Muu:

Kas sooviksite oma tõlkekogemuse kohta veel midagi lisada?